

**Vanhemmuus ja defenssimekanismit
lapsen ensimmäisen elinvuoden aikana**

Tampereen yliopisto
Psykologian laitos
Pro gradu –tutkielma

Suvi Savolainen
Joulukuu 2005

TAMPEREEN YLIOPISTO

Psykologian laitos

SAVOLAINEN, SUVI MIRJA: Vanhemmuus ja defenssimekanismit lapsen ensimmäisen elinvuoden aikana

Pro gradu –tutkielma, 57 s.

Psykologia

Joulukuu 2005

Defenssimekanismit ovat esitietoisia sisäisiä malleja, joiden avulla psyykinen tasapaino pyritään säilyttämään. Ne organisoivat kognitioita, emootioita ja toimintaa. Vanhemmuuteen siirryttäessä yksilö liukuu uuteen elämäntilanteeseen, mikä haastaa hänet sopeutumaan tilanteeseen kognitiivisesti ja emotionaalisesti sekä oppimaan uusia toimintamalleja. Roolit ja suhteet ympäröivään maailmaan muuttuvat ja vanhemman ja lapsen välinen kiintymyssuhde alkaa muotoutua. Vanhemman toiminta varhaisessa vuorovaikutuksessa lapsensa kanssa muodostaa pohjan lapsen sosiaaliselle ja emotionaaliselle kehitykselle. Vanhemman persoonallisuudella on merkitystä sille, millaiseksi vuorovaikutus muotoutuu. Tässä tutkimuksessa tarkastellaan defenssimekanismit yhteyttä vanhemmuuskokemukseen ja lapseen liittyviin arvioihin. Lisäksi tarkastellaan defenssimekanismit merkitystä psyykkisen stressin säätelyssä kun lapsen terveys on uhattuna.

Tutkimukseen osallistui 450 pariskuntaa, joilta kerättiin tietoa kyselylomakkeilla. Vanhemman taipumus käyttää tiettyjä defenssimekanismeja kartoitettiin raskauden aikana. Lapsen ollessa 1-vuotias mitattiin vanhemman kokemuksia vanhemmuudesta ja lapsestaan. Defensseille suoritettiin pääkomponenttianalyysi, jonka tuloksena defenssit jaettiin kypsymättömiin, emootioita välttäviin, neuroottisiin ja rajatilaisiin defensseihin. Vanhemmuuskokemukseen liittyviä yhdistelmämuuttujia olivat kiintymys lapseen, vanhemmuuspystyvyys ja sosiaalinen eristyneisyys; lapseen liittyviä arvioita olivat arvio lapsen sopeutuvuudesta ja levottomuudesta sekä lapsen hyväksyvyys. Aineiston analysoinnissa käytettiin pääkomponenttianalyysiä, regressioanalyysiä ja varianssianalyysiä.

Hypoteesien mukaisesti kypsymättömien defenssimekanismit käyttö ennusti ongelmia vanhemmuudessa. Emootioita välttävät defenssit puolestaan toimivat vanhemmuutta tukevin defenssimekanismeina. Neuroottisten defenssien käyttö ennusti ongelmia äitien, mutta ei isien vanhemmuudessa. Rajatilaiset defenssit ennustivat vanhemmuuskokemuksen alhaisuutta sekä isillä että äideillä ja näiden defenssien käyttö oli yhteydessä äitien kiintymyksen ongelmiin. Lisäksi runsas kypsymättömien defenssimekanismit käyttö toimi äideillä suuntaa antavasti riskitekijänä vanhemmuudelle kun vanhemmuuteen liittyi stressiä lapsen terveydestä. Runsas rajatilaisien defenssien käyttö oli puolestaan hypoteesien vastaisesti yhteydessä äidin hyvään vanhemmuuteen stressaavassa tilanteessa. Tulokset osoittivat, että esitietoisesti toimivilla defenssimekanismeilla on merkitystä vanhemmuuteen lapsen ensimmäisen elinvuoden aikana. Erilaiset defenssimekanismit yhdistelmät toimivat vanhemmuuden riski- ja suojaavina tekijöinä.

Tulosten vahvistamiseksi tarvitaan lisätutkimuksia. Mikäli erot vanhemmuudessa erilaisia defenssimekanismeja käyttävillä voidaan vahvistaa, saadaan lisätietoa persoonallisuuden esitietoisien mekanismit merkityksestä varhaiseen vuorovaikutukseen. Tieto toimisi arvokkaana pohjana mm. varhaisen vuorovaikutuksen ongelmien seulomiseen äitiysneuvoloissa sekä terapeuttien interventioiden suunnittelussa.

1	JOHDANTO	4
1.1	VANHEMMUUS	4
1.1.1	<i>Vanhemmuuteen siirtyminen</i>	6
1.1.2	<i>Varhainen vuorovaikutus</i>	8
1.1.3	<i>Persoonallisuus ja vanhemmuus</i>	10
1.2	DEFENSSIMEKANISMIT	16
1.2.1	<i>Defenssityyli</i>	19
1.2.2	<i>Defenssimekanismit ja psyykinen tasapaino</i>	21
1.2.3	<i>Defenssimekanismit ja persoonallisuus</i>	22
1.2.4	<i>Defenssimekanismit ja vanhemmuus</i>	23
2	TUTKIMUSKYSYMYKSET JA HYPOTEEESIT	24
3	MENETELMÄT	28
3.1	TUTKIMUKSEN KULKU	28
3.2	KOEHENKILÖT	28
3.3	MITTARIT	29
4	TULOKSET	34
4.1	AINEISTON KÄSITTELY	34
4.2	KUVAILEVAT TULOKSET	34
4.3	DEFENSSIMEKANISMIEN YHTEYS VANHEMMUUTEEN	35
4.4	DEFENSSIMEKANISMIT, STRESSI JA VANHEMMUUS	38
5	POHDINTA	41
5.1	DEFENSSIMEKANISMIT JA VANHEMMUUS	41
5.2	DEFENSSIMEKANISMIT, STRESSI JA VANHEMMUUS	47
5.3	TUTKIMUKSEN ARVIOINTIA	50
5.4	LOPUKSI	51
	LÄHTEET	53

1 Johdanto

Ajatus vanhemman persoonallisuuden merkityksestä vanhemmuuteen ja lapsen kehitykseen nousi psykoanalyttisistä teorioista. Anna Freud (1969/1936) korosti että yksilön käyttäytymistä voidaan ymmärtää ottamalla huomioon hänen sisäiset konfliktinsa. Siispä myös vanhemman käyttäytyminen lastaan kohtaan voidaan parhaiten ymmärtää huomioimalla hänen persoonallisuutensa. Lapsi kasvaa ja kehittyy osana perhesysteemiä, jossa perheen jäsenten vuorovaikutus ja persoonallisuudet muovaavat vuorovaikutusta ja tapoja toimia. Nykytietämyksen mukaan lapsen kehitystä voidaankin parhaiten ymmärtää huomioimalla kokonaisuus jossa lapsi kasvaa. Belsky (1984; 2002) korostaa lapsen kehitykseen vaikuttavina tärkeinä tekijöinä vanhemman ja lapsen yksilöllisiä ominaisuuksia sekä ympäristötekijöitä. Tärkeimpänä lapsen kehityksen vaikuttavana tekijänä Belsky pitää vanhemman persoonallisuutta.

Defenssimekanismit ovat persoonallisuuden esitietoisia sisäisiä malleja, joiden avulla psyykinen tasapaino pyritään säilyttämään (Vaillant, 2000). Ne organisoivat kognitioita, emootioita ja toimintaa. Tiedetään että defenssimekanismit ovat yhteydessä mm. mielenterveyteen (mm. Soldz, Budman, Demby & Merry, 1995) ja traumaattisista kokemuksista selviämiseen (Punamäki, Kanninen, Qouta & El-Sarraj, 2002). Kuitenkin tämän persoonallisuuden esitietoisien osa-alueen yhteydet vanhemmuuteen ovat vielä jokseenkin tutkimatta. Tässä tutkimuksessa kiinnostuksen kohteena on defenssimekanismien merkitys vanhemmuuteen lapsen ensimmäisen elinvuoden aikana.

1.1 Vanhemmuus

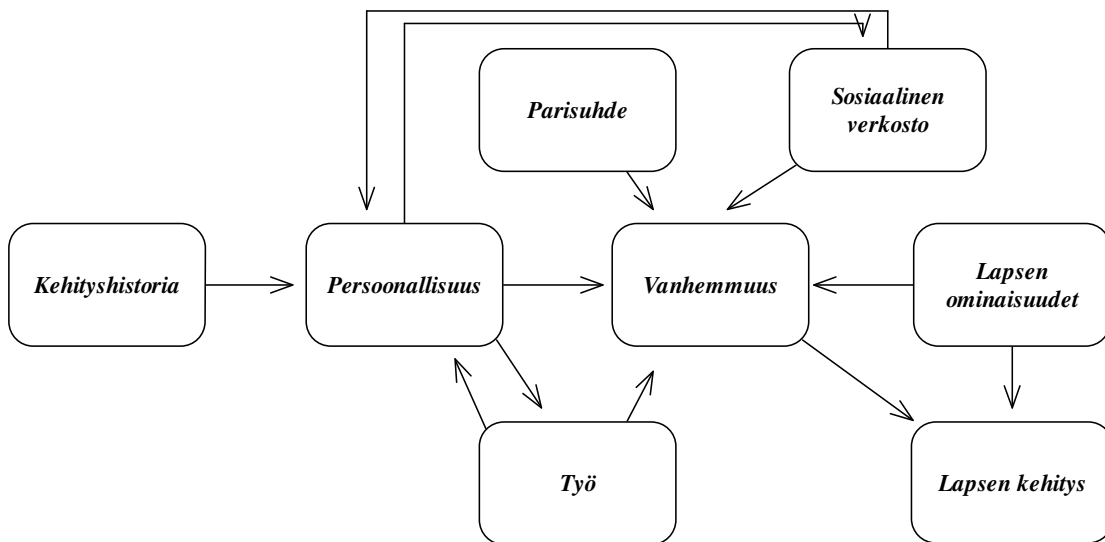
Vanhemman tehtävä on tukea lapsen kasvua ja kehitystä kohti tasapainoista elämää. Optimaalisen vanhemmuuden kehityskaari voidaan kuvata niin että äiti ja isä huolehtivat vauva- ja pikkulapsiaikana lapsen fyysisestä ja psyykkisestä hyvinvoinnista ja lapsen kasvaessa tukevat ja kannustavat lapsen omaa kapasiteettia jakaen lopulta mielihyvän lapsen menestyksestä (Leinonen, 2004). Vanhemmuus ei kuitenkaan ole yksisuuntainen prosessi jossa lapsi on vain vanhemmuustoimien kohde, vaan interaktiota vanhemman ja lapsen välillä. Myös lapsen ominaisuuksilla, kuten käyttäytymisellä, temperamentilla ja persoonallisuudella on merkityksensä vuorovaikutuksen rakentumiselle (esim. Siegler, Deloache & Eisenberg, 2003 s.460).

Jokainen vanhempi kasvattaa lapsensa omista lähtökohdistaan parhaalla mahdollisella tavalla. Silti toiset vanhemmat onnistuvat tehtävässään paremmin kuin toiset, jos tarkastellaan lapsen kehitystä ja

psykkistä hyvinvointia. Haasteita hyvälle vanhemmuudelle asettavat mm. alkoholin tai muiden päihteiden käyttö sekä vanhemman mielenterveysongelmat (Leinonen, Solantaus & Punamäki, 2003). Riskiryhmien tutkimus valottaa vanhemmuuden äärimmäisiä vaaroja lapsen kehityksen kannalta, minkä avulla lapsen ja vanhemman välisen suhteen perusmekanismeja voidaan paremmin ymmärtää. Vakavien riskitekijöiden lisäksi myös vanhemman yksilöllisillä ominaisuuksilla on merkitystä vanhemmuudelle ja lapsen kehitykselle (mm. Belsky, 2002; Metsäpelto, 2003). Tutkimusten mukaan useilla persoonallisuuden osa-alueilla on yhteyksiä sekä vanhemmuuteen että lapsen kehitykseen (esim. Kochanska, Friesenborg, Lange & Martel, 2004; Metsäpelto, 2003; Van Bakel & Riksen-Walraven, 2002; Clark, Kochanska & Ready, 2000; Belsky, Crnic & Woodworth, 1995). Riskiryhmien psykopatologian tarkastelemisen sijaan toisenlainen lähestymistapa vanhemmuuden rakentumiseen on siis nostaa vanhemman persoonallisuus vanhemmuutta organisoivaksi tekijäksi.

Belskyn (1984) kehittämä prosessimalli vanhemmuudesta esittelee vanhemmuuden taustalla olevia tekijöitä monitahoisesti. Elämän eri osa-alueet muodostavat mallissa prosessimaisen kokonaisuuden jossa kaikki tasot ovat vuorovaikutuksessa keskenään. (Kuvio 1)

Kuvio 1. Belskyn (1984) prosessimalli vanhemmuudesta

Jokainen prosessimallin (Kuvio 1) kuvaamista osa-alueista vaikuttaa välillisesti tai suoraan vanhemmuuden laatuun ja sitä kautta lapsen kehitykseen. Esimerkiksi vanhemman kehityshistoria vaikuttaa vanhemman persoonallisuuteen ja persoonallisuuden kautta vaikutukset välittyvät myös vanhemmuuteen. Toisaalta vanhemman persoonallisuuden vaikutukset välittyvät epäsuorasti esimerkiksi sosiaalisen verkoston kautta vanhemmuuteen. Vanhempaan liittyvien tekijöiden lisäksi

myös lapsen ominaisuuksilla, kuten temperamentilla ja persoonallisuudella on suora vaikutus vanhemmuuden rakentumiseen. Mallin kuvaamista osa-alueista alueista vanhemman kehityshistorian myötä muotoutunutta persoonallisuutta pidetään tärkeimpänä vaikuttajana lapsen kasvua edistävälle vanhemmuudelle (Belsky, 1984; Belsky & Barends, 2002; Van Bakel & Riksen-Walraven 2002). Vanhemman persoonallisuus muovaa hänen tapansa toimia elämässään ja myös tapaa kasvattaa lastaan, mikä puolestaan ilmenee lapsen kehityksessä (Belsky & Barends, 2002).

1.1.1 Vanhemmuuteen siirtyminen

Ihmisen elämänkaari voidaan jakaa kehitysvaiheisiin ja niiden välisiin siirtymiin. Yksi aikuisuuden merkittävimmistä kehitystehtävistä on vanhemmuus. Tomlinson (1996) määrittelee siirtymän vanhemmuuteen vähittäiseksi siirtymiseksi olotilasta toiseen, sisältäen muutoksia rooleissa, ihmissuhteissa ja käyttäytymisessä sekä subjektiivisen arvion muutoksen merkityksestä. Raskauden aikana vanhemmat valmistautuvat henkisesti uuden perheenjäsenen syntymään. Syntymän jälkeen vanhempien elämä muuttuu heidän tutustuessaan lapseensa ja etsiessään toimintatapoja uuteen tilanteeseen. Siirtymä vanhemmuuteen muotoutuu neljän psykologisen kehitystehtävän kautta (Woollett & Parr, 1997): 1) Uuden vanhemman on toivuttava synnytyksestä fyysisesti ja käsitettävä lapsen syntymän merkitys. 2) Lasta kohtaan heräävät emootiot sekä kiintymyssuhde alkavat muotoutua. 3) Tunteet suhteessa itseen ja muihin muuttuvat ja vaativat käsittelemistä. 4) Myös ihmissuhteissa tapahtuu muutoksia, mikä edellyttää psyykkistä työskentelyä.

Lasta kohtaan heräävien *emootioiden ja kiintymyssuhteen* käsittely tapahtuu suurimmalla osalla vanhemmista positiivissävytteisesti ja suhde lapseen koetaan tyydyttävä. Kuitenkin osa erityisesti äideistä saattaa kokea läheisen suhteen lapseen ahdistavana ja negatiivisena. Erityisesti ambivalenttien emootioiden tunnustaminen ja käsittely aiheuttaa stressiä sekä ajatuksia omien tunteiden epänormaaliudesta. (Tomlinson, 1996) Nämä emootiot ja ajatukset vaativat käsittelemistä. Vanhemman *tunne-elämän* muutokset koskevat muihin ihmisiin ja itseen kohdistuvia uusia tunteita. Omaan lapsuuteen ja vanhempi-lapsi –suhteeseen liittyviä muistoja ja tunteita saattaa nousta voimakkaasti mieleen. Muistot omien vanhempien toiminnasta toimivat roolimallina uudessa tilanteessa ja omilla lapsuuden vanhemmuuskokemuksilla on tärkeä merkitys vanhemmuuteen siirryttäessä (Durkin, Morse & Buist, 2001). Siirtymä voi kuitenkin osoittautua ongelmalliseksi, jos uusi vanhempi kokee lapsuuden vanhempiensa olleen riittämättömiä tai negatiivisia esimerkkejä vanhemmuudesta. Silloin vanhemmalla ei ole tyydyttäviä roolimalleja joihin samaistua ja vanhemmuusidentiteetin kehittäminen hankaloituu (McMahon, Barnett, Kowalenko & Tennant, 2005). Negatiivisilla muistikuvilla

lapsuudessaan saamasta hoivasta on yhteyttä synnytyksen jälkeiseen masennukseen (McMahon ym. 2005). Lisäksi *ihmissuhteet* organisoituvat uudelleen ja muutoksia tapahtuu mm. parisuhteessa, suhteissa ystäviin, sukulaisiin ja muihin tukiverkkoihin (Woollett & Parr, 1997). Lapsuuden perhesuhteet muotoutuvat uudelleen, kun lapsesta tulee vanhempi. Tyytyväisyyden parisuhteeseen on todettu hieman laskevan siirtymän aikana (Belsky, Spanier & Rovine, 1983), erityisesti lapsen ensimmäisen elinvuoden loppupuolella (Matthey, Barnett, & Ungerer, 2000). Tutkimukset synnytyksen jälkeisestä sopeutumisesta vanhemmuuteen korostavat hyvän sosiaalisen tuen merkitystä (Durkin ym., 2001).

Muutosten myötä myös vanhemman *persoonallisuus* organisoituu uudelleen. Pancerin (2000) mukaan siirtymä asettaa vanhemman kognitiivisen ja emotionaalisen kapasiteetin toimimaan ja mukautumaan muutokseen. Ajatusten sisältö ja ajattelutapa muuttuvat. Hän korostaa siirtymän asettavan vanhemmalle kehityksellisen mahdollisuuden johon liittyy kypsymisen ja sisäisen kasvun mahdollisuus. Siirtymään liittyvien ajatusten monimuotoisuus ennen lapsen syntymää ennustaa hyvää sopeutumista vanhemmuuteen. (Pancer, Pratt, Hunsberger & Gallant, 2000). Pancer tuo Belskyn (1984) malliin uuden näkökulman persoonallisuuden uudelleen organisoitumisesta siirryttäessä vanhemmuuteen.

Vanhemmuuteen siirtyminen, stressi ja pärjääminen

Useista muutoksista johtuen, ensimmäisen lapsen syntymää ympäröivä aika koetaan usein stressaavana. Mielialan vaihtelut ja ahdistuneisuus ovat tyypillisiä suurien elämänmuutosten yhteydessä. Lapsen synnyttyä pärjäämisen kokeminen tyypillisesti vähenee (Tomlinson, 1996) ja jopa 90% vanhemmista kokee siirtymän stressaavana (Cowan & Cowan, 1995). Lapsen synnyttyä naiset kokevat itsensä ärtyneemmäksi kuin aiemmin, miehillä tällaista muutosta ei puolestaan esiinny (Onodera & Atsuko 2003). Äitien itsetunnon on havaittu laskevan, mutta isän itsetunnon pysyvän samankaltaisena synnytystä edeltävään aikaan verrattuna (Onodera & Atsuko, 2003). Elämänmuutos altistaa vanhemman keskimääräistä helpommin myös masentuneisuuteen. Osa synnyttäneistä äideistä sairastuu depressioniin ja jopa psykoottistasoiseen mielenterveyshäiriöön. Myös oireilu ennen synnytystä on yleistä, osalla naisista on depressio-oireita raskauden aikana. Stressistä tai mielenterveyden häiriöistä kärsiessä vanhemman jaksaminen ja hyvä vanhemmuus vaarantuu.

Tutkimustulokset viittaavat kokonaisuudessaan siihen että vanhempien sopeutuminen ja kokemukset siirtymästä vanhemmuuteen ovat hyvin yksilöllisiä (mm. Rogan, Schmied, Barclay, Everitt & Wyllie, 1997). Matthey ym. (1999) korostavat äidin suhdetta omaan äitiinsä merkityksellisenä äitiyden

varhaisessa vaiheessa. Lisäksi äidin vähäinen interpersoonallinen sensitiivisyys ja neuroottisuus persoonallisuudenpiirteinä toimivat riskinä synnytyksen jälkeiselle masennukselle. Myös isillä suhde omaan äitiin ja neuroottisuus olivat yhteydessä mielialaan vanhemmuuden varhaisvaiheessa. Myös Durkin ym. (2001) havaitsivat vanhemman persoonalliset ominaisuudet tärkeimmäksi osatekijäksi sopeutumisessa vanhemmuuteen. Vanhemman depressiivisyys, ahdistuneisuus, vihaisuus, negatiiviset tunteet, vähäiset positiiviset tunteet sekä sukupuolirooleihin liittyvä stressi alensivat merkittävästi sopeutumista uuteen tilanteeseen (Durkin ym., 2001). Myös synnytystä edeltäneellä itseluottamuksella on yhteyttä synnytyksen jälkeisen masennuksen, ahdistuneisuuden ja parisuhderistiriitojen määrään (Porter & Hsu, 2003). Nämä tutkimustuokset tukevat Belskyn (1984) mallia vanhemman persoonallisuuden merkityksestä (ks. s. 5).

Onnistunut siirtymä vanhemmuuteen on merkityksellinen koko perhesysteemin kehityksen kannalta ja vanhemman yksilöllisillä ominaisuuksilla on tärkeä merkitys siirtymän onnistumisen kannalta. Siirtymä vanhemmuuteen muodostaa perustan sille sosiaaliselle, emotionaalille ja kognitiiviselle miljölle missä lapsi tulee kasvamaan. Voidaankin olettaa, että erityisesti vanhemman käyttämät defenssimekanismit olisivat keskeisessä asemassa vanhemmuuteen siirtymän herättämien muutosten ja stressin käsittelyssä.

1.1.2 Varhainen vuorovaikutus

Vanhemmuuteen siirtyminen konkretisoituu lapsen synnyttyä, jolloin myös lapsen ja vanhemman välisen kiintymyssuhteen muodostuminen konkretisoituu. Bowlbyn (1973) mukaan kiintymyssuhteen ensisijainen tehtävä onkin turvata lajin hengissä säilyminen pitämällä lapsen ja hoitajan välinen etäisyys mahdollisimman pienenä. Kiintymyssuhteen muodostumista voidaan sanoa kokemuksia odottavaksi (Hautamäki, 2003 s.20). Tämä tarkoittaa sitä, että lapsi on jo syntyessään suuntautunut tietynlaisiin toimintoihin jotka mahdollistavat vuorovaikutuskokemukset vanhemman kanssa. Kiintymyssuhteen muodostuminen mahdollistaa perusturvallisuuden kokemuksen, joka toimii hyvän psyykkisen kehityksen pohjana.

Kiintymyssuhde muotoutuu vastavuoroisessa vuorovaikutuksessa vauvan ja äidin välillä, jossa sekä vauva että äiti ovat aktiivisia toimijoita. Vauvan ja hoitajan välille kehittyy vähitellen vuorovaikutussyklejä hoitajan oppiessa tulkitsemaan vauvan tarpeita. Vauvan ominaisuudet, kuten rauhoittuvuus ja rytmisyys sekä vauvan ja äidin temperamenttien yhteensopivuus vaikuttavat vuorovaikutuksen laatuun. Kiintymyssuhteen kehittymisen kannalta vauvan suhde ensisijaiseen

hoitajaan on tärkeä, mutta myös suhde toissijaiseen hoitajaan, kuten isään sekä koko perheen vuorovaikutussuhteet ovat merkityksellisiä. Turvallisen kiintymyssuhteen muodostuminen mahdollistuu vanhempien tarjotessa emotionaalisesti kannustavaa, lämmintä, sensitiivistä ja vastavuoroista hoivaa (Bowlby, 1969; Ainsworth ym., 1978). Toisaalta kiintymyssuhteen muotoutuminen edellyttää vain vähimmäismäärän virikkeitä muodostuakseen (Hautamäki, 2003 s. 20). Lapsi muodostaa siis kiintymyssuhteen myös laiminlyövään ja pelottavaan aikuiseen. Kiintymyssuhteen synty sinänsä ei siis ole riippuvainen vanhemmuuden laadusta, mutta turvallisen ja turvattoman kiinnittymisen ehdot ovat erilaiset.

Varhainen vuorovaikutus ja sisäiset mallit

Varhaisen vuorovaikutuksen perusteella lapsi muodostaa sisäisiä malleja vuorovaikutuksesta ihmissuhteissa. Näihin sisäisiin malleihin liittyvät työmallit turvan antamisesta ja saamisesta sekä emootioiden säätelystä. Jo alle 1-vuotias lapsi muodostaa työhypoteeseja vuorovaikutuksessa saadun palautteen pohjalta. (Hautamäki 2003, s.26). Vauvalle muodostuu odotuksia tilanteiden etenemisestä hänen saadessaan kokemuksia esimerkiksi pahan olon poistumisesta äänteleminen seurauksena. Sisäisiin malleihin juurtuu pikkuhiljaa kokemus itsestä tuen ansaitsijana tai sitä ansaitsemattomana sekä kokemus tärkeiden ihmisten halukkuudesta antaa tukea tai jättää se antamatta (Simpson, Rholes & Campbell, 2000).

Kyky jäsentää omia tunnekokemuksia kehittyy lapsuuden varhaisissa vuorovaikutussuhteissa sensomotorisen viriämisen tasolta yhä jäsentyneemmäksi tunteen alkuperän, merkityksen ja käyttäytymisvaikutuksen havaitsemiseksi (Kuusinen 2000, s.19). Vuorovaikutuksessa vanhempien kanssa lapsen tunteet ja tarpeet tulevat kohdatuiksi ja säädellyiksi ja myöhemmin nimetyiksi ja tulkituiksi. Nämä kokemukset organisoituvat osaksi sisäisiä malleja. Näin lähiympäristön tarjoamat tulkinnat ja kyky ymmärtää sekä vastaanottaa tunteita luovat perustan yksilön emootioiden säätelylle. Jos tunteet eivät tule vastaanotetuiksi, ne eivät saa edustusta kielen kautta rakentuvissa semanttisissa struktuureissa, jolloin kyky oman tunnekokemuksen kannatteluun ja prosessointiin vaikeutuu.

Turvallinen ja turvaton kiintymys

Lapsen kiintymystyyli voidaan luokitella turvallisesti, ambivalentisti ja välttelevästi kiintyneeseen. Mary Ainsworth kehitti luokittelujärjestelmän havainnoimalla lasten ja äitien vuorovaikutusta (Ainsworth, Blehar, Waters & Wall, 1978). *Turvallisesti* kiintyneet lapset ovat oppineet turvan ja lohdun läsnäoloon ja he osaavat käyttää vanhempiaan emotionaalisen tuen lähteenä. Sisäisiin malleihin

on juurtunut kokemus itsestä tuen ansaitsijana ja muista tuen antajina. Vauvan *välttelevä* kiintymys muotoutuu jos hoitaja ei ymmärrä vauvan tarpeita ja vastustaa vauvan pyrkimyksiä läheisyyteen. Vauvan sisäisiin malleihin juurtuu tällöin kokemus itsestä tukea ansaitsemattomana, hänen joutuessaan oppimaan emotionaaliseen itsenäisyyteen liian varhain. Tällöin myöskään kokemusta hoidon jatkuvuudesta ja ennakoitavuudesta ei muodostu. Vauvan epäjohdonmukainen tai arvaamaton kohtelu asettaa riskin *ambivalentin* kiintymyksen synnylle. Lapselle ei ole muodostunut pysyvää sisäistä mallia toiminnasta ihmissuhteissa ja lapsi käyttäytyy epäjohdonmukaisesti pyrkien sekä läheisyyteen että välttelyyn.

Riittävän hyvän varhaisen vuorovaikutuksen lopputuloksena lapsi saa hyvät lähtökohdat elämäänsä: turvallinen kiintymys ja sitä kautta positiivinen kehitys mahdollistuu. Iän karttuessa lapsen turvallisen tai turvattoman kiintymyksen muodostuminen riippuu lapsen mahdollisuuksistaan käyttää hoitajaa turvallisena perustana tutkiessaan ympäristöä. Vanhemman kyky tarjota lapselleen turvallisen kiintymyssuhteen mahdollistavaa hoivaa on keskeisellä sijalla. Vanhemman sensitiivisyys, responsiivisuus, läsnä olo ja hoivan laatu ovat ensisijaisen tärkeitä (esim. Cassidy & Berlin, 1994). Belskyn (1984) mallia (ks. kaavio s. 5) mukaillen voidaankin korostaa että vauva-aikana vanhemman yksilölliset ominaisuudet kuten persoonallisuus ja defenssimekanismit ovat erittäin tärkeällä sijalla optimaalisen kehityksen mahdollistumisen kannalta.

1.1.3 Persoonallisuus ja vanhemmuus

Varhaisimmat ajatukset persoonallisuuden ja vanhemmuuden yhteyksistä nousivat psykoanalyttisistä viitekehyksestä. Tuolloin huomio kiinnitettiin lähinnä vanhemman patologiseen käyttäytymiseen (Belsky & Barends, 2002 s. 416). Psykoanalyttikot kirjoittivat mm. äidin hylkäävästä käyttäytymisestä sekä sallivasta ja vihamielisestä vanhemmuudesta, tiivistäen äidin persoonallisuuden toimivan pahimmassa tapauksessa jopa sairautta provosoivana tekijänä (Spitz, 1965/1970). Esiin tuotiin myös, että äidillinen ylihuolehtivuus juontaa juurensa vähäiseen omilta vanhemmilta saatuun huomioon lapsuudessa, mikä on puolestaan muovannut vanhemman persoonallisuutta jatkuena patologisena kehänä suhteessa omaan lapseen (Levy, 1943). (ks. Belsky & Barends 2002, s. 416). Yhteinen teema näissä psykoanalyttisissä näkemyksissä on, että jos vanhemman omat tarpeet eivät ole tulleet kohdatuiksi lapsuuden aikana, nämä täyttymättömät tarpeet heijastuvat käyttäytymiseen vanhempana. Lisäksi ajateltiin että vanhemman joustava ja adaptiivinen persoonallisuus toimisi lapsen kehitystä tukevana asiana (Holden & Buck, 2002). Tutkimukset persoonallisuuden ominaisuuksien ja vanhemmuuden yhteyksistä ovat kuitenkin olleet jokseenkin vähäisiä, vaikka asiaan onkin kiinnitetty

huomiota jo vuosikymmeniä (esim. Belsky & Barends, 2002 s.416.). Viimeisen kymmenen vuoden aikana tutkimus tällä alueella on lisääntynyt persoonallisuusteoreettisen tiedon lisääntyessä.

Ego

Eräänä lähtökohdana vanhemman persoonallisuuden tutkimukseen on ollut yksilön persoonallisuuden ts. egon kehitysvaiheet. Egon kehitystaso voi vaihdella impulsiivisesta vaiheesta (egosentrinen ja konkreettinen näkemys maailmasta) integroituneen vaiheeseen (kypsä vaihe, kunnioitus jokaisen tarvitsevuutta ja itsenäisyyttä kohtaan) (Belsky & Barends, 2002 s. 424). Bennin (1986) mukaan vanhemman egon integraatio ”reflektoi sitä kuinka lämpimiä ja turvallisia äidit kokevat olevansa, kuinka emotionaalisesti balanssissa ja tyytyväisiä itseensä he ovat ja kuinka he nauttivat läheisyydestä itselleen tärkeiden seurassa”. Bennin tutkimuksessa havaittiin että äidin egon integraatio oli positiivisesti yhteydessä äidilliseen hyväksyvyyteen ja sensitiivisyyteen lasta kohtaan. Egoltaan integroituneilla äideillä oli turvallisesti kiintyneitä lapsia 1-vuoden iässä.

Toinen näkökulma vanhemmuuden ja persoonallisuuden yhteyksiin on ollut egon joustavuus (ego reciliency). Egon joustavuudella tarkoitetaan joustavaa sopeutumista ulkoisiin ja sisäisiin stressin aiheuttajiin, joustavaa ongelmanratkaisumenetelmien käyttöä sekä kykyä säilyttää jäsentynyt toiminta stressitilanteessa. Egon joustavuuden voidaan ajatella tukevan vanhempien kykyä tarjota kannustavaa vuorovaikutusta lapselleen (Belsky & Barends, 2002 s.425). Van Bakelin ym. (2002) tutkimuksen mukaan äidit joilla on joustava ego, ovat kannustavampia lastaan kohtaan sekä kykenevät asettamaan struktuureja ja rajoja 15-kuukautiselle lapselleen toimiessaan hänen kanssaan ohjeistetussa tilanteessa. Egon joustavuus on yhteydessä vanhemmuuden kokonaislaatuun sekä vanhemman ja lapsen kiintymystyyliin lapsen 15 kuukauden iässä (Van Bakel & Riksen-Walraven, 2002).

Persoonallisuuden piirteet

Kochanska ym. (2004) tutkivat useiden vanhemman persoonallisuuden piirteiden sekä vauvan temperamentin yhteyksiä vanhemmuuteen ja lapsen kehitykseen. Tutkimuksen mukaan äidin persoonallisuudella on huomattava merkitys vauvan kanssa jaettuun affektiiviseen tilaan ja äidilliseen responsiivisuuteen. Lisäksi myös vauvan temperamentti vaikuttaa siihen millaiseksi äidin ja vauvan vuorovaikutus muotoutuu. Äidin persoonallisuuden piirteistä erityisesti empaattisuus ennustaa responsiivista vanhemmuutta. Lisäksi Kochanska ym. tutkivat interpersoonallisten piirteiden merkitystä vanhemmuuteen. Tulokset osoittivat että äidin epäluottavaisuus, kynnisyys, manipulatiivisuus ja epäluuloisuus ovat yhteydessä vähemmän responsiiviseen suhteeseen lapsen kanssa.

Epäluottavaisuuden on havaittu olevan yhteydessä mm. negatiiviseen emotionaalisuuteen, sekä viidestä suuresta (Big 5) persoonallisuuden piirteistä neuroottisuuteen ja vähäiseen sovinollisuuteen. Tutkijat liittävät tämän piirteen myös vanhemman omaan turvattomaan kiintymyssuhteeseen, mikä ilmenee hankaluutena luottaa muihin. Manipulatiivisuuden on puolestaan osoitettu olevan yhteydessä alhaiseen sovinollisuuteen (Big 5) ja omien etujen ajamiseen. Äidin urakeskeisyys on puolestaan yhteydessä hyvään vanhemmuuteen. Tämän tuloksen tulkittiin olevan yhteydessä persoonallisuuden tunnontarkkuuteen (Big 5). Toinen hyvää vanhemmuutta ennustava tekijä tässä tutkimuksessa oli äidin riippuvuus (dependency). Korkeasti riippuvuus piirrettä omaavat äidit ovat responsiivisia ja luovat positiivisen ilmapiirin lapsensa kanssa. Tämä tulos selitettiin riippuvuuspiirteeseen liittyvällä sensitiivisyydellä interpersoonallisille vihjeille sekä haluna säilyttää kannustava ja hoivaava suhde. (Kochanska, Friesenborg, Lange & Martel, 2004).

Lisäksi hyvällä itsetunnolla on havaittu olevan yhteyttä autoritatiiviseen vanhemmuuteen sekä alhaiseen vanhemmuusstressiin (Aunola, Nurmi, Onatsu-Arviolommi & Pulkkinen, 1999). Vanhemman psykososiaalinen kompetenssi on yhteydessä vanhemman lämpimiin ja positiivisiin tunteisiin leikki-ikäistä lasta kohtaan, lapsen kokemiseen pystyvänä sekä auttavaiseen ongelmanratkaisuun lapsen kanssa toimiessa (ks. Belsky & Barends, 2002 s. 425). Myös sisäinen kontrollikäsiyty (ks. Belsky, Barends 2002, s. 424) on yhteydessä hyvään vanhemmuuteen. Äidin negatiivinen emotionaalisuus on puolestaan yhteydessä maladaptiiviseen vanhemmuuteen. Paljon negatiivisia emootioita kokevat äidit käyttävät enemmän valtaa ja kuria (power-assertive) vuorovaikutuksessaan ja ovat vähemmän responsiivisia ja lämpimiä suhteessa lapseensa (Kochanska, Clark & Goldman, 1997).

Viisi suurta persoonallisuuden piirrettä - Big 5

Persoonallisuusteoreettisen tietämyksen kehitys viiden suuren persoonallisuuden piirteen (Big 5) (ks. Costa & Widiger, 2005 s. 5) mallin kehityksen myötä lisäsi tutkimusta vanhemmuudesta ja persoonallisuudesta (Belsky & Barends, 2002 s. 426). Viime vuosina persoonallisuuden ja vanhemmuuden yhteyttä on selvitetty erityisesti tästä viitekehystä. Big 5 jaottelussa persoonallisuuden piirteet jaetaan viiteen eri ulottuvuuteen joita ovat: neuroottisuus (taipumus epärealistisiin ideoihin ja taipumus kokea negatiivisia emootioita), ulospäin suuntautuneisuus (aktiivisuuden taso, interpersoonallisten suhteiden intensiteetti, stimulaation tarve ja kyky iloon), sovinollisuus (prososiaalisuus, altruistisuus, empaattisuus vs. kynnisyys, julmuus, epäluuloisuus), tunnontarkkuus (järjestelmällisyys, suunnitelmallisuus, tarkoituksellisuus, motivaatio tavoitteelliseen

toimintaan) ja avoimuus kokemuksille (uteliaisuus, mielikuvitus, avoimuus uusille ideoille). (Costa & McRae, 1992: ks. Costa, Widiger, 2005 s. 5)

Tutkimusten mukaan erityisesti vanhemman *neuroottisuus* (neuroticism) on lapsen kehitystä uhkaava tekijä. Neuroottinen ihminen murehtii paljon, on hermostunut, emotionaalinen, epävarma ja tuntee itsensä riittämättömäksi. Alhainen neuroottisuus puolestaan ilmenee rauhallisuutena, rentoutena, emootioiden vakautena, turvallisuutena ja itseensä tyytyväisyytenä (Belsky & Barends, 2002, a.426). Neuroottisuuden synonyyminä voidaan käyttää ahdistuneisuutta ja taipumusta kokea negatiivisia emootioita. Persoonallisuudeltaan neuroottisten äitien on huomattu olevan vähemmän responsiivisia suhteessa lapsiinsa (Clark ym., 2000). Neuroottiset äidit myös luovat vauvansa kanssa vähemmän affektiivisen ilmapiirin sekä seuraavat ja huomioivat lastaan vähemmän (tracking) (Kochanska ym., 2004). Neuroottisten äitien ja isien on huomattu olevan tunneilmaisultaan negatiivisempia, vähemmän sensitiivisiä ja kognitiivisesti stimuloivia kuin muiden vanhempien. Neuroottiset äidit ovat lisäksi tunkeutuvia (intrusive) (Belsky ym., 1995). Neuroottinen persoonallisuuden piirre on yleinen affektiivisista häiriöistä (masennus, ahdistuneisuus) kärsivillä ja vanhemman neuroottisuuden on todettu ennustavan mielenterveysongelmia myös lapsilla. Ellenbogen ym. (2004) tiivistävät että vanhemman neuroottinen persoonallisuudenpiirre on yhteydessä riittämättömään vanhemmuuteen ja stressaavaan perheympäristöön, mikä puolestaan on yhteydessä lapsen psykososiaalisiin ongelmiin (Ellenbogen & Hodgins, 2004). Neuroottisuudella on suurempi rooli äitien kuin isien vanhemmuuden ennustajana (Belsky ym. 1995).

Tutkimustulokset vanhemman *ulospäin suuntautuneisuuden* (extrovert) suhteen ovat ristiriitaisia. Persoonallisuudeltaan ulospäinsuuntautunut on sosiaalinen, aktiivinen, puhelias, ihmisiin orientointunut, optimistinen, hauskaa rakastava ja tunteellinen. Persoonallisuudeltaan introvertti on puolestaan varautunut, katkera, kylmäkiskoinen, tehtäväorientoitunut, vetäytyvä ja hiljainen. Ekstravertit vanhemmat osoittavat enemmän positiivisia tunteita lastaan kohtaan ja ovat sensitiivisiä sekä kognitiivisesti stimuloivia (Belsky ym., 1995). Ulospäin suuntautuneisuus on yhteydessä myös lämpimään ja kannustavaan vanhemmuuteen (Metsäpelto, 2003). Toisaalta ulospäin suuntautuneisuus on yhdistetty myös vallan käyttöön (power assertiveness) leikki-ikäisten lasten kanssa (Clark ym., 2000) sekä isien vaikeuteen huomioida ja seurata lastaan (tracking) (Kochanska ym., 2004). Belskyn (1995) mukaan ulospäin suuntautuneisuudella on suurempi osuus isien kuin äitien vanhemmuuden selittäjänä.

Tulokset vanhemman *sovinnollisuudesta* (agreeableness) tukevat piirteen hyvään vanhemmuuteen liittyvää luonnetta. Belskyn (1995) mukaan korkea sovinnollisuus ennustaa äidin positiivisia tunteita lasta kohtaan. Isien sovinnollisuudella ei ole samankaltaista yhteyttä. Sovinnolliset äidit ovat sopivan sallivia ja osoittavat vähemmän negatiivisia tunteita lastaan kohtaan. Vähäinen sovinnollisuus on puolestaan yhteydessä valtaa ja kuria käyttävään (power-assertive) sekä vähemmän responsiiviseen vanhemmuuteen (Kochanska ym., 1997), joskin ainoastaan sovinnollisuuden ja responsiivisuuden yhteys replikoitiin myöhemmissä tutkimuksissa (Clark ym., 2000). Isillä sovinnollisuus on yhteydessä kognitiivisesti stimuloivaan vanhemmuuteen (Belsky ym., 1995). Sovinnollisuuden on isillä huomattu olevan yhteydessä myös responsiivisuuteen ja positiiviseen ilmapiiriin lapsen kanssa (Clark ym., 2000).

Vanhemman *tunnontarkkuus* (conscientiousness) ja *avoimuus* (openness) on yhdistetty positiiviseen ja sopeutuvaan vanhemmuuteen (Belsky & Barends, 2002). Äidin tunnontarkkuus ennustaa kestävämpää ja jatkuvaa vauvan seuraamista ja huomioimista (tracking) (Kochanska ym., 2004). Persoonallisuudeltaan avoimet isät kykenevät puolestaan luomaan lapsensa kanssa positiivisen ilmapiirin (Clark ym., 2000) ja ovat responsiivisempia suhteessa lapseensa (Kochanska ym., 2004).

Persoonallisuuden piirteiden merkitys isien ja äitien vanhemmuuteen eroaa toisistaan jonkin verran. Naisilla alhainen neuroottisuus luo positiivisen affektiivisen ilmapiirin lapsen kanssa. Miehillä neuroottisuus ei puolestaan ole näin määräävässä roolissa. Sen sijaan sovinnollisuus ja avoimuus ovat miehillä yhteydessä positiivisten emootioiden sävyttämään vanhemmuuteen (Kochanska ym., 2004).

Yhteenvetona hyvää vanhemmuutta tukevia persoonallisuuden piirteitä ovat alhainen neuroottisuus sekä korkea ulospäin suuntautuneisuus, sovinnollisuus, tunnollisuus ja avoimuus. Hyvä vanhempi on egoltaan joustava ja kypsä. Lapsen kehitystä tukevaan vanhemmuuteen liittyy myös hyvä itsetunto, urakeskeisyys, interpersoonallinen riippuvuus ja sisäinen kontrollikäsitys. Lisäksi empaattisuus ja kyky asettua toisen ihmisen asemaan tukee vanhemmuutta. Vanhemmuuden ongelmia ennakoivia persoonallisuudenpiirteitä ovat egon integroitumattomuus ja joustamattomuus, korkea neuroottisuus, epäluottavaisuus, kyynisyys, manipulatiivisuus ja epäluuloisuus. Vanhemman persoonallisuuden piirteet selittävät suurelta osin mm. positiivisen tunneilmaston luomista ja responsiivisuutta suhteessa pieneen lapseen (Kochanska ym., 2004).

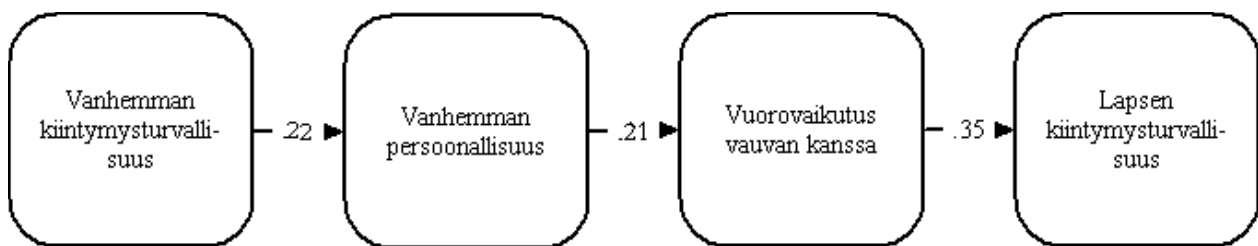
Vanhemmuuden ja persoonallisuuden väliset yhteydet eivät rajoitu vain vanhemmuuden varhaisvaiheeseen. Ensimmäisen elinvuoden aikana mitatut persoonallisuuspiirteet ennustavat vanhempi-lapsisuhteen laatua jopa kouluvuosiin saakka. Yhteydet jopa voimistuvat ajan myötä

dyadisen suhteen voimistuessa (Kochanska ym., 2004). Perheympäristön ja vanhemman persoonallisuuden merkitys ilmenee myöhemmin lapsen sosiaalisessa ja emotionaalisisessa kehityksessä (Brackbill, White, Wilson & Kitch, 1990). Ennen syntymää mitatuilla äidin persoonallisuuden piirteillä on yhteyttä lapsen kognitiiviseen tasoon 1-vuoden iässä. Heinicken ym. (1983) tutkimuksessa todettiin, että äidin itseluottamus itsestään äitinä, äidin sopeutuminen ja kompetenssi (adaptation-competence), aktiivinen ja voimakas ilmaisutyyli (videointi arvio; active-forceful) sekä egon vahvuus (ego strength, MMPI) olivat yhteydessä lapsen tavoitesuuntautuneisuuteen (Bailey: goal directedness) (Heinicke, Diskin, Ramsey-Klee & Given, 1983). Lisäksi äidin negatiivinen emotionaalisuus on yhteydessä lapsen vihaiseen ja vastustavaan käyttäytymiseen, jolloin lapselle muodostuu riski turvattoman kiintymyksen kehittymiseen ja myöhempiin käytösongelmiin. (Kochanska ym., 1997)

Persoonallisuuden syvärakenteet: kiintymystyyleistä defensimekanismeihin

Persoonallisuuden piirteiden lisäksi vanhemman kiintymystyyli vaikuttaa vanhemman käyttäytymiseen sisäistettyjen vuorovaikutusmielikuvien ja skeemojen kautta. Kiintymyssuhteen merkitys vuorovaikutukseen ja lapsen kehitykseen on todennettu useissa tutkimuksissa (ks. Sinkkonen & Kalland, 2003). Van Bakel ja Riksen-Walraven (2002) tiivistävät polkuanalysissään vanhemman kiintymystyylin, vuorovaikutuksen ja lapsen kiintymystyylin yhteydet (ks. kuvio 2).

Kuvio 2. Vanhemmuuden ja persoonallisuuden yhteydet (Van Bakel & Riksen-Walraven, 2002)

Kuviossa 2 esitetään kuinka vanhemman esitietoisella tasolla toimiva kiintymysturvallisuus vaikuttaa hänen tietoisempaan persoonallisuuteensa, mikä puolestaan vaikuttaa vanhemman vuorovaikutuksen laatuun lapsensa kanssa. Vuorovaikutuksen laatu on puolestaan yhteydessä lapsen kiintymyksen laatuun. Sensitiivinen, hyvä vanhempi kykenee säätämään sekä omaa että lapsensa tunnetilaa ja toimimaan peilinä ja projektiivisen identifikaation kohteena, jolloin lapsi kykenee kehittymään emotionaalisesti tasapainoiseksi yksilöksi.

Kiintymystyylin eräs keskeinen ilmentymä on emootioiden säätely. Kyky jäsentää omia tunnekokemuksia on kehittynyt lapsuuden varhaisissa vuorovaikutussuhteissa (Kuusinen, 2000 s. 19).

Yhteistoiminnassa vanhemman kanssa yksilö on oppinut tunnistamaan ja nimeämään tunteitaan ja tunnekokemukset ovat tallentuneet osaksi semanttista muistia. Samalla varhaiset emotionaaliset kokemukset ovat tallentuneet myös episodiseen muistiin, osiksi tiedostamatonta käsitystä itsestä. Kokemukset jotka eivät tulleet nimetyiksi ja tunnistetuiksi, jäävät myöhemmin tietoisensa psyykkisen itsesääätelyn ulkopuolelle ja näitä tunteita on vaikea tunnistaa. Tällaiset tietoisensa kokemuksen ulkopuolella olevat tunnetilat ja muistot saattavat aktivoitua tiedostamattomasti jonkin tietyn affektin tai tilanteen yhteydessä. Kuusisen mukaan nämä tiedostamattomat kokemukset tulevat esiin esimerkiksi tiedostamattomina nonverbaalisina ilmaisuina.

Vauvan kanssa toimiessa vanhemman kyky säädellä tunnetiloja ja emotionaalisia reaktioita asettuu keskeiseen asemaan (Leinonen, 2004). Crandellin mukaan (1997) vanhemman omien lapsuuden kiintymyssuhteiden muistetulla laadulla on suoraan merkitystä sekä lapsen ja aikuisen välisen dyadisen suhteen laatuun että äidin affektiiviseen toimintatyyliin. Vanhemmat joiden kiintymystyyli on turvallinen ovat responsiivisempia, herkempiä ja lämpimämpiä suhteessa lapseensa verrattuna turvattomasti kiintyneisiin vanhempiin (Crandell, Fitzgerald & Whipple, 1997). Äidin turvallinen kiintymys näkyy myöhemmin lapsen myös läheisempänä kontaktina äitiin sekä lapsen tottelevaisuutena verrattuna turvattomasti kiintyneiden äitien lapsiin (Crandell ym., 1997). Äidit joilla on turvallinen kiintymystyyli siis ikään kuin ”siirtävät” turvallisen hoidon ja tyylin myös lapsiinsa.

Kiintymyssuhteen laadun on todettu olevan yhteydessä muihin persoonallisuuden rakenteisiin, kuten egon joustavuuteen, itsetuntoon, itsevarmuuteen ja psykologiseen hyvinvointiin (ks. Van Bakel & Riksen-Walraven, 2002). Teoreettisesti voidaan olettaa että defenssimekanismit olisivat rinnastettavissa dynaamiseen kiintymyssuhteeseen sekä egon kehitystasoon. Kiintymyssuhteesta sekä egon kehitystasosta tehtyjen tutkimusten perusteella (Crandell ym., 1997; Van Bakel & Riksen-Walraven, 2002) voidaan olettaa että defenssimekanismien kypsyystasolla olisi myös merkitystä vanhemmuuden rakentumiseen ensimmäisen elinvuoden aikana.

1.2 Defenssimekanismit

Defenssimekanismien käsite on peräisin psykoanalyttisesta perinteestä (A. Freud). Tällä hetkellä defensesseistä ei ole olemassa yhtenäistä ja yleisesti hyväksyttyä teoriaa, vaan erilaisia defenssimekanismia koskevia teorioita on runsaasti (Paulhus, Fridhandler & Hayes, 1997). Vaillant (2000) jaottelee psyyken selviytymiskeinot kolmeen luokkaan. 1) Yksilö voi tietoisesti turvautua sosiaaliseen tukeen tai 2) käyttää tietoisia kognitiivisia strategioita selviytyäkseen ikävästä tilanteesta.

3) Näiden lisäksi psyydessä on esitietoisia defenssimekanismeja, joiden avulla psyyke pyrkii säilyttämään tasapainoisen tilan. ”Defenssimekanismit ovat tapoja joilla yksilö tahdostaan riippumatta selviytyy äkillisistä muutoksista ulkoisessa tai sisäisessä todellisuudessa. Näitä muutoksia voivat tuottaa sisäiset tarpeet tai voimakkaat tunteet, interpersoonalliset konfliktit, kulttuuriset tabut, odottamattomien asioiden tiedostaminen tai äkilliset ulkoisen todellisuuden muutokset” (Vaillant, 1992 s.44). Defenssimekanismit vähentävät psyykkistä stressiä säätelemällä kognitiivista dissonanssia muutosten aikana, ylläpitäen näin psyykkistä tasapainoa. Defenssien avulla psyyke voi kääntää huomion pois tunteista, joita yksilö ei kykene käsittelemään. Näin yksilö saa lisää aikaa sopeutua sellaisiin muutoksiin todellisuudessa ja minäkuvassa, joita hän ei heti pysty integroimaan osaksi sisäisiä mallejaan (Vaillant, 2000).

American Psychiatric Associationin (2000) mukaan defenssimekanismit suojaavat yksilöä sisäisten ja ulkoisten uhkien aiheuttamalta ahdistukselta. Järjestö on määritellyt psykiatrisessa tautiluokituksessaan (DSM IV) yksittäisiä defenssimekanismeja (ks. taulukko 1).

Taulukko 1. Defenssimekanismien määrittely American Psychiatric Associationin (2000) mukaan.

Huumori (Humor)	Yksilö käsittelee emotionaalisia ristiriitoja tai sisäisiä ja ulkoisia uhanaiheuttajia korostamalla asian hauskoja tai ironisia puolia.
Tukahduttaminen (Suppression)	Yksilö käsittelee emotionaalisia ristiriitoja tai sisäisiä ja ulkoisia uhanaiheuttajia tarkoituksellisesti välttämällä ajattelemasta häiritseviä ongelmia, toiveita, tunteita tai kokemuksia.
Ennakointi (Anticipation)	Yksilö käsittelee emotionaalisia ristiriitoja tai sisäisiä ja ulkoisia uhanaiheuttajia kuvittelemalla emotionaaliset reaktiot etukäteen, ennakoimalla seurauksia ja miettimällä valmiita realistisia ratkaisumalleja ja toimintatapoja.
Projektio (Projection)	Yksilö käsittelee emotionaalisia ristiriitoja tai sisäisiä ja ulkoisia uhanaiheuttajia suuntaamalla toisiin ihmisiin ajatuksia, impulsseja ja tunteita joita ei hyväksy itsessään.
Passiivinen aggressio (Passiveaggression)	Yksilö käsittelee emotionaalisia ristiriitoja tai sisäisiä ja ulkoisia uhanaiheuttajia ilmaisemalla epäsuorasti aggressiota toisia ihmisiä kohtaan.
Eksternalisointi (Acting out)	Yksilö käsittelee emotionaalisia ristiriitoja tai sisäisiä ja ulkoisia uhanaiheuttajia toimimalla, jättäen tunteet refleктоimatta.
Älyllistäminen (Isolation)	Yksilö käsittelee emotionaalisia ristiriitoja tai sisäisiä ja ulkoisia uhanaiheuttajia poistamalla ajatusten tunnesisällön. Yhteys asian kognitiivisiin elementteihin säilyy, mutta kosketus asiaan liittyviin tunteisiin katoaa.
Vähättely (Devaluation)	Yksilö käsittelee emotionaalisia ristiriitoja tai sisäisiä ja ulkoisia uhanaiheuttajia liittämällä liioiteltuja negatiivisia ominaisuuksia itseensä ja muihin.
Autistinen fantasia (Autistic fantasy)	Yksilö käsittelee emotionaalisia ristiriitoja tai sisäisiä ja ulkoisia uhanaiheuttajia unelmoimalla sen sijaan että ratkaisisi ongelmia tai toimisi asian ratkaisemiseksi.
Kieltäminen (Denial)	Yksilö käsittelee emotionaalisia ristiriitoja tai sisäisiä ja ulkoisia uhanaiheuttajia kieltäytymällä tiedostamasta sellaisia ulkoiseen todellisuuteen tai sisäiseen kokemusmaailmaan liittyviä kivuliaita näkökulmia jotka ovat toisille ilmeisiä.
Sijoittaminen (Displacement)	Yksilö käsittelee emotionaalisia ristiriitoja tai sisäisiä ja ulkoisia uhanaiheuttajia siirtämällä siihen kohdistuvat tunteen toiseen, usein vähemmän uhkaavaan asiaan.
Dissosiaatio (Dissociation)	Yksilö käsittelee emotionaalisia ristiriitoja tai sisäisiä ja ulkoisia uhanaiheuttajia niin että yhteys normaalisti integroituneiden tietoisuuden (mm. muisti, havaintotoiminnot, motoriikka) osa-alueiden välillä katkeaa.
Halkominen (Splitting)	Yksilö käsittelee emotionaalisia ristiriitoja tai sisäisiä ja ulkoisia uhanaiheuttajia jakamalla vastakkaiset tunnetilat toisistaan erillisiin kategorioihin. Hän ei kykene integroimaan positiivisia ja negatiivisia ominaisuuksia, vaan heittelehtii arvioidessaan itseään ja muita voimakkaan polarisoituneiden ominaisuuksien välillä.
Järkeistäminen (Rationalization)	Yksilö käsittelee emotionaalisia ristiriitoja tai sisäisiä ja ulkoisia uhanaiheuttajia kätkemällä omaa toimintaansa ohjaavat motiivinsa väärien mutta vakuuttavien ja itseä palvelevien selitysten taakse.
Somatisaatio (Somatization)	Yksilö käsittelee emotionaalisia ristiriitoja tai sisäisiä ja ulkoisia uhanaiheuttajia reagoimalla fyysisesti.
Tyhjäksi tekeminen (Undoing)	Yksilö käsittelee emotionaalisia ristiriitoja tai sisäisiä ja ulkoisia uhanaiheuttajia sanojen ja tekojen avulla hyvittämällä näin symbolisesti sellaisia ajatuksiaan, tekoja ja tunteita joita ei voi hyväksyä.

Pseudoaltruismi (Pseudoaltruism)	Yksilö käsittelee emotionaalisia ristiriitoja tai sisäisiä ja ulkoisia uhanaiheuttajia omistautumalla toisten ihmisten tarpeille saaden epäsuorasti tyydytystä toisten ihmisten reaktioista.
Idealisaatio (Idealization)	Yksilö käsittelee emotionaalisia ristiriitoja tai sisäisiä ja ulkoisia uhanaiheuttajia liittämällä liioitellun positiivisia ominaisuuksia toisiin ihmisiin.
Reaktionmuodostus (Reaction formation)	Yksilö käsittelee emotionaalisia ristiriitoja tai sisäisiä ja ulkoisia uhanaiheuttajia korvaamalla ne tunteet mitä ei voi itsessään hyväksyä täysin vastakkaisilla tunteilla ja ajatuksilla.
Sublimaatio (Sublimation)	Yksilö käsittelee emotionaalisia ristiriitoja tai sisäisiä ja ulkoisia uhanaiheuttajia kanavoimalla haitalliset tunteet tai impulssit sosiaalisesti suotavaan toimintaan.

1.2.1 Defenssityyli

Defenssityylillä viitataan yksilön pysyviin taipumuksiin käyttää tietyn kypsyystason defenssimekanismeja. Kehityksellisen näkökulman mukaan defenssityylit muotoutuvat varhaislapsuuden kypsymättömistä defensseistä kohti kypsiä defenssejä lapsen psyykkisen kehityksen myötä (Paulhus ym., 1997; Freud, 1969, s. 42-44). Yksilöissä on eroja sen suhteen, miten he ovat edenneet tietystä kehitysvaiheesta toiseen ja minkälaisen defenssien kypsyystason he saavuttavat. Kehityksen myötä kypsien defenssimekanismien osuus lisääntyy, mutta taipumus kypsien, epäkypsien, rajatilaisten tai neuroottisten defenssimekanismien käyttöön säilyy (Andrews ym., 1989). Ulkoiset elämänmuutokset eivät juuri vaikuta yksilölliseen defenssityyliin mm. siirryttäessä nuoruudesta aikuisuuteen (Tuulio-Henriksson, Poikolainen, Aalto-Setälä, Marttunen & Lönnqvist, 2000). Tästä näkökulmasta defenssien voidaan ajatella olevan aikuisiässä suhteellisen pysyviä persoonallisuuden syvärakenteita. Defenssien käyttöä arvioitaessa, tärkeää ei siis ole niinkään defenssien käytön kokonaismäärä, vaan käytettyjen defenssimekanismien laatu.

Taipumusta tiettyjen defenssimekanismien käyttöön voidaan kartoittaa itsearviointilomakkeilla. Yhden tunnetuimmista defenssien itsearviointimenetelmistä (Defense Style Questionnaire, DSQ-40) kehittivät Bond, Gardner, Christian ja Sigal (1983). Defenssit voidaan jaotella kypsyytensä mukaan luokkiin, joita on ilmennyt eri tutkimuksissa yleensä kolme tai neljä. Täysin yhteneväistä defenssiluokittelua ei ole, sillä defenssit ryhmittyvät eri aineistoissa eri tavoin. Alunperin Bond ym. (1983) luokittelivat defenssit neljään ryhmään:

(1) *Kypsymättömät defenssit* (mm. projektiio, eksternalisointi, passiivinen aggressio, älyllistäminen ja regressio). Kypsymättömiä defenssejä kuvaa kyvyttömyys käsitellä impulsseja konstruktiiivisesti. Näitä defenssimekanismeja käyttämällä yksilö esimerkiksi ulkoistaa kielteisen kokemuksensa muihin ihmisiin

ja vaatii näin kontrollia muilta (Bond ym., 1983). Kypsymättömien defenssien avulla psyykinen stressi kielletään tai siihen liittyvä vastuu siirretään pois itsestä (Andrews, Pollock & Stewart, 1989).

(2) *Kypsät defenssit* (mm. sublimaatio, tukahduttaminen ja huumori). Bond ym. (1983) yhdistää kypsät defenssit hyvään selviämiseen. Esimerkiksi huumorin avulla tuskallisesta asiasta saadaan terävin kärki pois, sublimaatiota käyttämällä ahdistuksen tunne voidaan purkaa rakentavasti, ja tukahduttamisen avulla ahdistavan asian käsittelyä voidaan siirtää sopivampaan tilanteeseen. Kypsien defenssimekanismien toimintaa kuvaa psyykkisen stressin tunnistaminen, mutta sen herättämien tunteiden ja ajatusten käsittelyn siirtäminen ajankohtaan jolloin sitä ollaan valmiita käsittelemään (Andrews ym., 1989).

(3) *Neuroottiset defenssit* (mm. reaktion muodostus ja pseudoaltruismi (Bond ym., 1983) sekä tyhjäksi tekeminen (Andrews ym., 1989). Andrews ym. (1989) mukaan neuroottisia defenssejä kuvaa psyykkisen stressin tunnistaminen ja vastuun otto sen herättämien tunteiden käsittelystä, mutta defenssien toiminnan seurauksena uhkan merkitys muuttuu. Neuroottisia defenssimekanismia käyttävä yksilö kokee itsensä hyväksi ja auttavaiseksi, mutta tukahduttaa samalla kielteisiä tunteita (Bond ym., 1983).

(4) *Rajatilaiset defenssit*, eli mielikuvia vääristävät defenssit (mm. halkominen, idealisaatio). Näille defensseille on tyypillistä itseä ja muita koskevien representaatioiden lohkominen hyväksi tai pahoiksi (Bond ym., 1983). Lohkomalla mielikuvia yksilö pystyy vähentämään vaikeita psyykkisiä ristiriitoja. Rajatilaiset defenssimekanismit ovat nimensä mukaisesti yhteydessä rajatilaiseen persoonallisuushäiriöön (Sammallahti, 1997). Rajatilaiseen persoonallisuuteen liittyy puolestaan identiteetin hajanaisuus, mikä aiheuttaa ongelmia läheisissä ihmissuhteissa (riippuvaisuus ja pelko hylkäämisestä vs. vihainen erilleen vetäytyminen muista). Rajatilainen persoonallisuus ei myöskään kykene integroimaan positiivisia ja negatiivisia tunteita, jolloin tunteet kasvavat intensiivisiksi. Vähäisestä säätelystä johtuen käytös on impulsiivista (Barends, 2002).

Defenssimekanismeja voidaan luokitella myös niiden toimintamekanismien mukaan. Punamäen ym. (2002) luokituksessa defenssit jaetaan 1) epäkypsiin, todellisuutta vääristäviin defensseihin (halkominen, älyllistäminen, sijoittaminen ja vähättely) 2) kypsiin todellisuuspohjaisiin defensseihin (ennakointi, järjeistäminen ja sublimaatio) ja 3) tietoisuutta rajoittaviin defensseihin (tukahduttaminen, kieltäminen, dissosiaatio ja tyhjäksi tekeminen) sekä 4) epäkypsiin todellisuutta pakeneviin defensseihin (autistinen fantasia, projektio ja eksternalisointi). (Punamäki, Qouta & El-Sarraj, 2002)

1.2.2 Defenssimekanismit ja psyykkinen tasapaino

Defenssien tarkoitus on suojata psyykkistä tasapainoa (Vaillant, 2000). Tutkimusten mukaan tietynlaisten defenssien käyttö tukee hyvää terveyttä ja selviytymistä, kun taas toisenlaisten defenssien käyttö on yhteydessä mm. mielenterveyshäiriöihin. Näiden tutkimusten perusteella defenssit voidaan jakaa adaptiivisiin eli sopeutumista edistäviin ja epäadaptiivisiin eli sopeutumista heikentäviin. Sekä adaptiiviset että epäadaptiiviset defenssit ovat muotoutuneet elämäkokemusten myötä suojaamaan psyykettä liian ahdistavilta kokemuksilta.

Epäadaptiivisilla defensseilla tarkoitetaan kehittymättömiä, rajatilaisia ja neuroottisia defenssityylejä tai yksittäisiä defenssejä. Tutkimusten mukaan erityisesti nämä defenssityylit ovat yhteydessä psykopatologiaan (Andrews ym. 1993), yleiseen hyvinvointiin (Sammallahti, 1997) ja persoonallisuushäiriöihin (Cramer, 1999; Soldz ym., 1995). Kypsymättömät defenssit ovat positiivisessa yhteydessä paranoidiseen, rajatilaiseen, epäluuloiseen, narsistiseen, riippuvaiseen, sadistiseen, passiivisaggressiiviseen ja itseä huijaavaan (self defeating) persoonallisuushäiriöön. Vetäytyvät (Soldz ym., luokitus 1995) defenssit ovat positiivisesti yhteydessä skitsoidiseen, skitsotyyppiseen, välttelevään ja obsessiiviskompulsiiviseen sekä negatiivisesti epäluuloiseen persoonallisuushäiriöön. (Soldz ym. 1995). Lisäksi kypsymättömien defenssien käytön on todettu olevan yhteydessä runsaaseen jälkitraumaattisen oireiluun (Punamäki, Qouta & El-Sarraj, 2002) ja neuroottisten defenssien dissosiaatioon (Muris & Merkelbach, 1997). Kypsymättömien defenssien käyttö on yhteydessä myös synnytyksen jälkeiseen masennukseen (McMahon ym., 2005). Myös yksittäisten defenssien käytöllä on yhteyksiä psykopatologioihin. Vähättelyn ja projektion käytön on todettu ennustavan emotionaalaisia häiriöitä sekä ongelmia sosiaalisissa suhteissa (Cooper, Perry & O'Connell, 1992). Sijoittaminen, reaktion muodostus ja tyhjäksi tekeminen ovat yhteydessä ahdistuneisuuteen. Voimakas kieltäminen on puolestaan yhteydessä vähäiseen depression (Offer, Lavie, Gothelf & Apter, 2000).

Adaptiiviset defenssit toimivat hyvää mielenterveyttä tukevin mekanismeina. Vaillant (2000) on tutkimustensa perusteella valinnut viisi defenssimekanismia – huumorin, altruismin, sublimaation, ennakoinnin ja tukahduttamisen – jotka ovat adaptiivisia. Altruismia käyttävä henkilö saa tyydytystä siitä että antaa muille sen mitä itse haluaisi. Sublimaation avulla tunteen voi tehdä hyväksytyksi, kanavoimalla sen hyväksytyyn asiaan. Tukahduttaminen puolestaan merkitsee osittain tiedostettua päätöstä siirtää vaikean asian käsittely myöhempään ajankohtaan. Ennakoinnilla tarkoitetaan kykyä ennakoida tulevaisuuden vaikea asia sekä affektiivisesti että kognitiivisesti, ja näin kohdata asia pienin

askelin. Huumorin käyttö puolestaan sallii vaikean asian suoran käsittelyn sekä affektiivisesti että kognitiivisesti. Kypsät defenssimekanismit ovat yhteydessä mm. hyvään sopeutumiskykyyn, fyysiseen terveyteen, onnellisuuteen, psykososiaaliseen kypsytyteen, ammatilliseen menestymiseen ja ihmissuhteiden pysyvyyteen (Vaillant, 2000), yleiseen hyvinvointiin (Sammallahti, 1997) ja vähäiseen psykiatriseen oireiluun (Andrews ym., 1989). Kypsien defenssien käyttö myös suojaa trauman uhreja jälkitraumaattiselta oireilulta (Punamäki ym., 2002). Kypsiin defenssimekanismeihin liittyy vähäinen vihan kokeminen ja depressio sekä empaattisuus ja itseluottamus (Davidson, MacGregor, Johnson, Woody & Chaplin, 2003). Adaptiiviset defenssimekanismit ovat yleisiä psyykkisesti terveillä ja tulevat keskeisemmiksi yksilöiden kasvaessa nuoruudesta keski-iäkkyyteen (Vaillant, 1992).

1.2.3 Defenssimekanismit ja persoonallisuus

Defenssimekanismit ovat osa persoonallisuutta ja niillä on yhteyksiä myös viiteen suureen (Big 5) persoonallisuuden piirteeseen. Costan ym. (1991, ks. Andrews ym., 1993) mukaan kypsät defenssit ovat yhteydessä ulospäin suuntautuneisuuteen ja avoimuuteen, kun taas kypsymättömät ja neuroottiset defenssit ovat yhteydessä neuroottisuuteen. Soldtz ym. (1995) käyttivät tutkimuksessaan defensiulottuvuuksina kypsiä, kypsymättömiä ja vetäytyviä defenssejä. Kypsymättömät defenssit ovat yhteydessä emotionaaliseen ailahtelevuuteen (Big 5 korkea neuroottisuus). Kypsät defenssit ovat puolestaan yhteydessä avoimuuteen ja suuntaa antavasti emotionaaliseen tasapainoisuuteen (alhainen neuroottisuus). Vetäytyvät defenssit ovat yhteydessä alhaiseen avoimuuteen. Lisäksi viiden suuren persoonallisuuspiirteen kuvaamat ulottuvuudet selittivät defenssimekanismien käyttöä. Ulospäin suuntautuneisuus on yhteydessä kypsiin defenssimekanismeihin ja vähäisiin vetäytyviin defensseihin. Sovinnollisuus on yhteydessä vähäisiin kypsymättömiin defensseihin. Emotionaalinen tasapainoisuus on yhteydessä kypsiin defensseihin sekä vähäisiin kypsymättömiin ja vetäytyviin defensseihin. Avoimuus on yhteydessä kypsien defenssien käyttöön ja vähäiseen vetäytyvien defenssien käyttöön.

Myös Cramer (2003) tutki defenssien yhteyksiä viiden piirteen (Big 5) ulottuvuuksiin. Tulokset osoittivat että projektio ja kieltäminen ovat yhteydessä lisääntyneeseen neuroottisuuteen. Projektion ja kieltämisen käyttö on yhteydessä myös alhaisempaan ekstraversioon ja sovinollisuuteen. Cramerin mukaan defenssimekanismien merkitys persoonallisuuden muutoksen selittäjänä aikuisuudessa lisääntyy iän myötä, älykkyydosamäärän selitysvoinan laskiessa. Defenssimekanismeilla huomattiin olevan myös kompensatorinen merkitys: alhaisen älykkyydosamäärän yhdistyessä vahvaan defenssien käyttöön ennusti suotuisampaa persoonallisuuden kehitystä (Cramer, 2003).

1.2.4 Defenssimekanismit ja vanhemmuus

Vanhemmuuteen siirtymisen on todettu olevan stressaava elämäntilanne mikä haastaa vanhemman sopeutumaan uuteen elämäntilanteeseen kognitiivisesti ja emotionaalisesti sekä oppimaan uusia toimintamalleja. Siirtymään voi liittyä ristiriitaisia tunteita esimerkiksi suhteessa lapseen, suhteessa omiin vanhempiin tai parisuhteeseen (Cowan & Cowan, 1995; Tomlinson, 1996). Voidaankin olettaa että defenssien merkitys sopeutumisessa ja psyykkisen stressin käsittelyssä tässä elämänvaiheessa olisi olennainen. Tutkimukset defenssien ja vanhemmuuden välisistä yhteyksistä ovat kuitenkin vähäisiä.

Andrews ym. (1993) tutkivat vanhemmuuden ja defenssimekanismissien yhteyttä vertaamalla lastaan pahoinpitelevien vanhempien defenssien käyttöä kontrolliryhmään ja ahdistuneisuushäiriöstä kärsiviin. Tutkimuksen mukaan lastaan pahoinpitelevät vanhemmat käyttävät kontrolliryhmää enemmän neuroottisista defensesseista reaktion muodostusta sekä kypsytymättömyyden defensesseista kieltämisestä, vähättelystä, projektiota ja halkomista. Lastaan pahoinpitelevät vanhemmat käyttävät myös enemmän dissosiaatiota verrattuna ahdistushäiriöistä kärsiviin potilaisiin.

Tutkimuksia defenssien ja vanhemmuuden yhteydestä ei edellisen lisäksi juurikaan ole, mutta defenssien yhteyttä läheisesti vanhemmuuteen liittyviin osa-alueisiin on tutkittu. Ungerer ym. (1997) tutkivat defenssien yhteyttä synnytyksen jälkeiseen parisuhdetyytyväisyyteen. Kypsytymättömien defenssien käyttö oli yhteydessä alhaiseen parisuhdetyytyväisyyteen sekä miehillä että naisilla lapsen ollessa 1-vuotias. Miesten ja naisten välillä oli kuitenkin eroja siinä, mitkä yksittäiset kypsytymättömät defenssit olivat yhteydessä alhaiseen parisuhdetyytyväisyyteen. Miehillä näitä defensesseja olivat emootioiden tietoista havaintoa rajoittavat defenssit kuten kieltäminen ja järjeistäminen. Naisilla puolestaan emotionaalisen komponentin etäännyttävät defenssit kuten halkominen, autistinen fantasia ja älyllistäminen sekä passiivinen aggressio ja vähättely olivat yhteydessä alhaiseen parisuhdetyytyväisyyteen. Lisäksi Ungerer ym. tutkivat mikä kolmesta persoonallisuuden ilmentymästä (defenssityyli, piirreahdistuneisuus, kontrollin paikka (locus of control)) selitti parhaiten parisuhdetyytyväisyyttä. Defenssityyli oli merkitsevin parisuhdetyytyväisyyden ennustaja. (Ungerer, Waters, Barnett & Dolby, 1997). Lisäksi rajatilaisten defenssimekanismissien on todettu olevan yhteydessä rajatilaiseen persoonallisuushäiriöön (mm. Sammallahti, 1997). Rajatilaista persoonallisuushäiriöstä kärsivien vanhempien on puolestaan todettu käyttäytyvän tasapaksun (flat) ja negatiivisen emotionaalisesti lastensa kanssa ja heidän vanhemmuuskompetenssinsa olevan alhaisempi (Barends, 2002)

Defenssien yhteyttä on tutkittu myös synnytyksen jälkeiseen masennukseen. Epäkypsällä ja neuroottisella defenssityylillä on altistava ja kypsällä defenssityylillä suojaava yhteys synnytyksen jälkeiseen masennukseen (McMahon ym., 2005). Näyttää siis siltä että kypsä defenssityyli toimii vanhemmuutta tukevana tekijänä äitiyden alkutaipaleella. Taipumus käyttää neuroottisia ja epäkypsiä defenseja puolestaan olisi äitiyden alkutaipaleen riskitekijä.

Tutkimusten mukaan vanhemman persoonallisuudenpiirteet ilmenevät hänen tavassaan hoitaa lastaan (esim. Kochanska ym., 2004; Belsky & Barends, 2002; Van Bakel & Riksen-Walraven, 2002). Defenssimekanismit voidaan mieltää osaksi syvempää esitietoista persoonallisuutta, joka vaikuttaa emootioiden kokemiseen, kognitioihin ja toimintaan. Tiedetään, että tiettyjen maladaptiivisten defenssien voimakas käyttö on yhteydessä lapsen pahoinpitelyyn, synnytyksen jälkeiseen masennukseen sekä parisuhdetyytyväisyyteen lapsen elämän alkutaipaleella. Tutkimukset defenssien yhteyksistä vanhemmuuteen ovat kuitenkin huomattavan vähäisiä. Sitä miten defenssit vaikuttavat vanhemmuuden varhaisvaiheissa ei tiedetä. Toisaalta tiedetään, että vanhemman kiintymyssuhteen laadulla on käyttäytymisen kautta yhteyttä vanhemmuuden rakentumiseen (esim. Crandell ym., 1997). Vanhemman käyttäytymisellä varhaisessa vuorovaikutuksessa on puolestaan yhteys lapsen kiintymyssuhteen muotoutumiseen (esim. Ainsworth ym., 1978) ja kehitykseen (esim. Van Bakel & Riksen-Walraven, 2002) sekä myöhempään psykologiseen hyvinvointiin (Kochanska ym., 2004). Siirtymä vanhemmuuteen on vaihe jolloin defenssimekanismien merkityksen voisi olettaa olevan rinnasteinen kiintymyssuhteelle, molempien alitajuisen emootioita ja kognitioita säätelevän luonteen vuoksi. Defenssimekanismien merkityksen tutkiminen vanhemmuuden rakentumisessa tarjoaa rinnasteisen mallin persoonallisuuden piirteiden ja vanhemmuuden tutkimukselle.

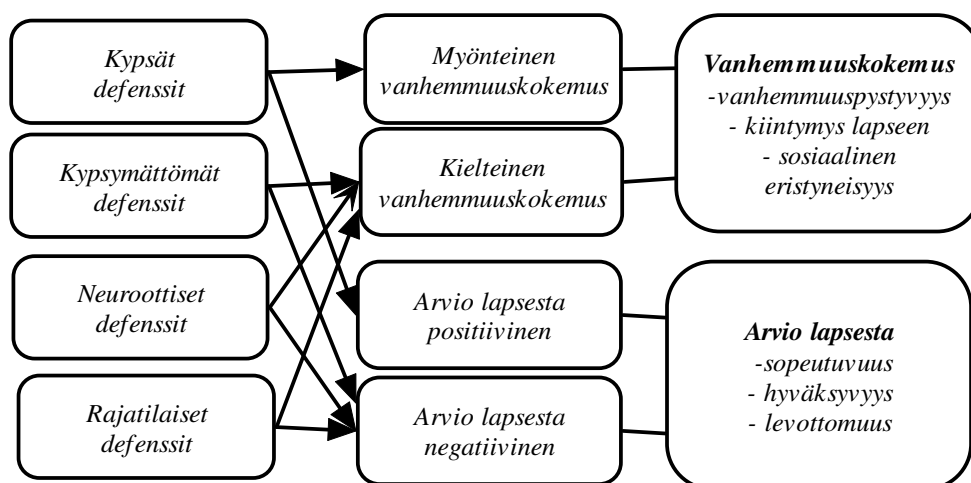
2 Tutkimuskysymykset ja hypoteesit

Tutkimuksen oletuksena on että vanhemmuuden alkutaipaleella defenssimekanismeilla, erityisesti niiden kypsyytasolla olisi keskeinen merkitys vanhemmuuteen lapsen ensimmäisen elinvuoden aikana. Yhdistelemällä aiempia tutkimustuloksia vanhemmuuden ja persoonallisuuden yhteyksistä sekä defenssimekanismien sisällöistä ja toiminnasta, voidaan muodostaa hypoteeseja siitä kuinka defenssimekanismit ovat yhteydessä vanhemmuuteen.

Ensimmäinen tutkimuskysymys on, miten vanhemman defenssimekanismit ovat yhteydessä vanhemmuuteen? Oletuksena on että defenssimekanismit näkyvät vanhemman vanhemmuuteen liittyvissä ajatuksissa ja emootioissa, sekä vanhemman arvioissa lapsen ominaisuuksista. Viittä suurta

persoonallisuuden piirrettä koskevien tutkimusten mukaan vanhemman alhainen neuroottisuus, ulospäin suuntautuneisuus ja sovinnollisuus ovat yhteydessä hyvään vanhemmuuteen (Belsky ym., 1995, Clark ym., 2000, Kochanska ym., 1997). Teoreettisesti voidaan olettaa että alhaiseen neuroottisuuteen liittyvä vähäinen negatiivisten emootioiden määrä, ulospäin suuntautuneisuuteen liittyvä positiivisuus sekä sovinnollisuuteen liittyvä prososiaalisuus olisivat yhteydessä kypsien defenssimekanismien käyttöön. Näin oletetaan että myös *kypsät defenssimekanismit* ovat yhteydessä myönteiseen vanhemmuuskokemukseen. Kypsymättömien defenssien käyttö on puolestaan yhteydessä mm. psykopatologiaan (Andrews ym., 1993) sekä taipumukseen kokea negatiivisia emootioita (Muris & Merkelbach, 1997). Negatiivinen emotionaalisuus on puolestaan yhteydessä ongelmiin vanhemmuudessa (esim. Kochanska ym., 2004). Näin oletetaan että *kypsymättömien defenssimekanismien* käyttö on myös yhteydessä ongelmiin vanhemmuudessa. Neuroottisuus persoonallisuudenpiirteenä on yhteydessä vanhemmuuden ongelmiin (Clark ym., 2000, Kochanska ym., 2004, Belsky ym., 1995). Lisäksi myös neuroottisen defenssityylin on todettu olevan yhteydessä synnytyksen jälkeiseen masennukseen (McMahon ym., 2005) ja lasten pahoinpitelyyn (Andrews ym., 1993). Näiden tulosten perusteella oletetaan, että *neuroottisten defenssimekanismien* käyttö on yhteydessä vanhemmuuden ongelmiin. Rajatilaisten defenssien käyttö on yhdistetty vahvasti psykopatologiaan, (mm. Soldz ym., 1995). Mielenterveydenongelmat vaarantavat sekä vanhemmuuden että lapsen kehityksen (esim. Leinonen, 2003). Näin ollen myös *rajatilaisten* defenssimekanismien käytön oletetaan olevan yhteydessä kielteiseksi koettuun vanhemmuuteen.

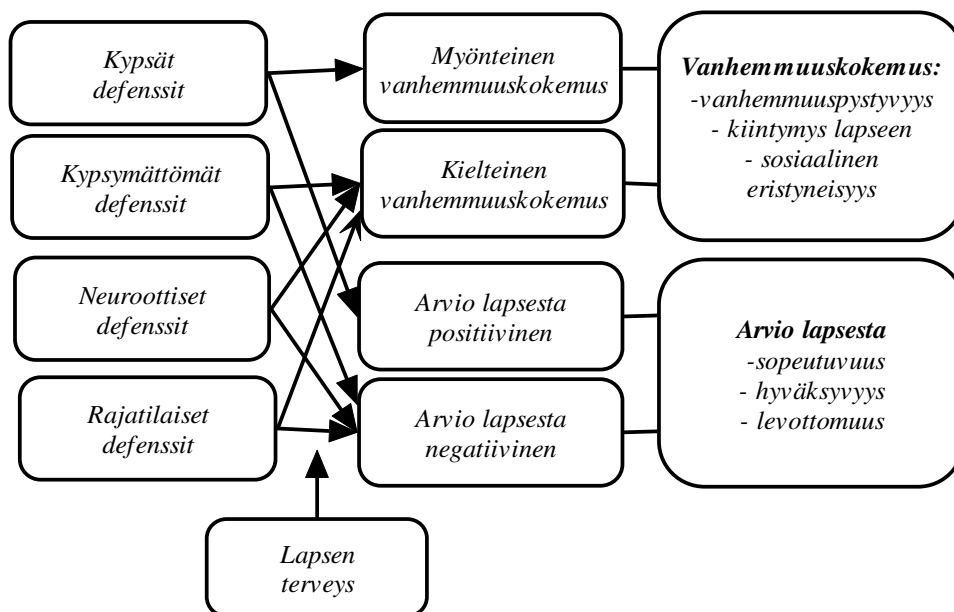
Kuvio 3. Tutkimuskysymys 1. Defenssimekanismien ja vanhemmuuden yhteydet

Kuvio 3 esittelee tutkimuskysymys 1 hypoteesit defenssimekanismien ja vanhemmuuden mahdollisista yhteyksistä. Kuvassa esitetään että kypsien defenssimekanismien käyttö tukee hyvää selviytymistä vanhemmuudessa ja kypsymättömien, neuroottisten ja rajatilaisten defenssien käyttö on riski selviytymiselle. Kypsät defenssimekanismit olisivat esimerkiksi yhteydessä myönteiseen vanhemmuuskokemukseen (hyvä vanhemmuuspystyvyys, hyvä kiintymys lapseen, vähäinen sosiaalinen eristyneisyys) ja positiivisiin arvioihin lapsesta (lapsen arvioiminen sopeutuvaksi, rauhalliseksi sekä lapsen hyväksyminen). Kypsymättömät, neuroottiset ja rajatilaisten defenssit puolestaan olisivat yhteydessä kielteiseen vanhemmuuskokemukseen ja negatiivisiin arvioihin lapsesta.

Toisena tutkimuskysymyksenä tutkitaan toimivatko defenssimekanismit suojaavina vai riskitekijöinä myönteiselle vanhemmuudelle silloin kun lapsen terveys on uhattuna. Aiemman tutkimuksen perusteella voidaan olettaa että kypsien defenssimekanismien käyttö toimii suojaavana tekijänä, sillä kypsät defenssimekanismit ovat yhteydessä hyvään mm. hyvään sopeutumiskykyyn (Vaillant, 2000) sekä vähäiseen jälkitraumaattiseen oireiluun (Punamäki, 2002). Kypsymättömien, neuroottisten ja rajatilaisten defenssimekanismien käytön voi epaadaptiivisuudesta johtuen (esim. Samallahti, 1997; Cramer ym., 1999; Punamäki ym., 2002) olettaa olevan yhteydessä kielteiseen vanhemmuuskokemukseen kun lapsella on terveydellisiä ongelmia.

Kuvio 4. Tutkimuskysymys 2. Defenssimekanismien ja vanhemmuuden yhteydet, lapsen terveys väliin tulevana muuttujana

Kuviossa 4 esitetään defenssimekanismin ja vanhemmuuden mahdollisia vaikutusreittejä kun lapsen terveys on uhattuna. Kypsät defenssimekanismit olisivat yhteydessä myönteiseen vanhemmuuskokemukseen (hyvä vanhemmuuspystyvyys, hyvä kiintymys lapseen, vähäinen sosiaalinen eristyneisyys) ja positiivisiin arvioihin lapsesta (lapsen arvioiminen sopeutuvaksi, rauhalliseksi sekä lapsen hyväksyminen), vaikka lapsen terveydessä on ongelmia. Kypsien defenssimekanismin käyttö toimisi siis vanhemmuutta suojaavana mekanismina vanhemmuuteen liittyvästä stressistä ja lapseen liittyvästä huolesta huolimatta. Kypsymättömät, neuroottiset ja rajatilaiset defenssit puolestaan olisivat yhteydessä kielteiseen vanhemmuuskokemukseen ja negatiivisiin arvioihin lapsesta. Näiden defenssien käyttö olisi riskitekijä silloin kun vanhemmuuteen liittyy ylimääräistä stressiä ja huolta lapsen terveydestä.

TUTKIMUSKYSMYS 1: Miten vanhemman defenssimekanismit ovat yhteydessä vanhemmuuteen? Onko defenssien yhteys vanhemmuuteen naisilla ja miehillä erilainen?

HYPOTEESI 1.1 Kypsien defenssimekanismin käyttö on yhteydessä myönteiseen vanhemmuuskokemukseen sekä myönteisiin arvioihin lapsesta (korkea vanhemmuuspystyvyys, alhainen sosiaalinen eristyneisyys, hyvä kiintymys lapseen, lapsen arvioiminen sopeutuvaksi ja rauhalliseksi sekä lapsen hyväksyminen).

HYPOTEESI 1.2 Kypsymättömien, neuroottisten ja rajatilaisen defenssimekanismin käyttö on yhteydessä kielteiseen vanhemmuuskokemukseen ja kielteisiin arvioihin lapsesta (matala vanhemmuuspystyvyys, korkea sosiaalinen eristyneisyys, ongelmia kiintymyksessä lapseen, lapsen arvioiminen sopeutumattomaksi ja levottomaksi sekä ongelmia lapsen hyväksymisessä).

TUTKIMUSKYSMYS 2: Toimivatko defenssimekanismit suojaavina tai riskitekijöinä myönteiselle vanhemmuuskokemukselle ja vaikuttaako defenssimekanismin käyttö lapsesta tehtyihin arvioihin kun lapsella kun lapsen terveyteen liittyy ongelmia?

HYPOTEESI 1.1 Jos vanhempi käyttää paljon kypsiä defenssimekanismeja, lapsen terveysongelmat ovat yhteydessä myönteiseen vanhemmuuskokemukseen ja myönteisiin arvioihin lapsesta.

HYPOTEESI 2.2 Jos vanhempi käyttää paljon kypsymättömiä, neuroottisia tai rajatilaista defenssimekanismeja, lapsen terveysongelmat ovat yhteydessä kielteiseen vanhemmuuskokemuksen ja kielteisiin arvioihin lapsesta.

3 Menetelmät

3.1 Tutkimuksen kulku

Tämän tutkimuksen aineisto on saatu käyttöön Terveen kehityksen edellytykset –tutkimusprojektista. Tutkimusprojektissa on seurattu noin 800 perhettä raskausajasta eteenpäin. Aineisto on kerätty vuosina 1999-2005. Osassa perheistä raskaus on saanut alkunsa luonnollisesti ja osassa perheissä hedelmöityshoitojen avulla.

Tutkimuksessa käsitellään kahta mittausajankohtaa. Ensimmäinen mittaus suoritettiin raskausaikana, jolloin mitattiin vanhempien taipumusta käyttää tiettyjä defenssimekanismeja. Toinen mittaus suoritettiin lapsen ollessa 12 kuukauden ikäinen, jolloin kartoitettiin vanhempien kokemusta vanhemmuudesta ja lapsestaan. Tiedot kerättiin kyselylomakkeiden avulla, jotka toimitettiin tutkittaville postitse.

3.2 Koehenkilöt

Tutkimukseen valittiin koko tutkimusprojektin otoksesta ne perheet, jotka olivat vastanneet tässä tutkimuksessa käytettyihin kyselyihin. Tutkimukseen osallistui 450 pariskuntaa. Pariskuntien demografiset tiedot on esitetty Taulukossa 1. Koehenkilöt olivat iältään 20-70 –vuotiaita. Suurin osa naisista (49%, n=221) ja miehistä (41%, n=182) oli iältään 31-35 -vuotiaita. Tutkittavien koulutustaso oli suhteellisen korkea. Suurimmalla osalla naisista oli opistotasoinen (44%, n=197) ja suurimmalla osalla miehistä (32%, n=144) korkeakoulutasoinen koulutus. Naisilla toiseksi yleisin oli korkeakoulutasoinen koulutus (29%, n=130) ja miehillä opistoasteinen koulutus (31%, n=137). Tutkittavat olivat kotoisin Helsingin, Turun ja Oulun alueilta. Koehenkilöistä 40% raskaus oli alkanut luonnollisesti ja 60% koehenkilöistä oli saanut erikoishoitoja raskauden alkuun saattamiseksi.

Taulukko 1. Taustamuuttujien frekvenssit ja prosentit

		<i>Naiset</i>		<i>Miehet</i>	
		N	%	N	%
<i>Ikä</i>					
	20-25	12	2.7	8	1.8
	26-30	95	21.1	80	17.8
	31-35	221	49.1	182	40.4
	35-40	100	22.2	124	27.6
	41-	20	4.4	49	10.9
<i>Koulutus</i>					
	Palkaton tai opiskelija	5	1.1	4	0.9
	Ei ammattikoulutusta	43	9.6	36	8
	Ammattikoulu	69	15.3	123	27.3
	Opisto	197	43.8	137	30.4
	Korkeakoulu	130	28.9	144	32
<i>Raskaus</i>					
	Luonnollinen	180	40	180	40
	Hedelmöityshoito	270	60	270	60

3.3 Mittarit

Parenting stress index

Vanhemmuita mitattiin 36-osioisella Parenting Stress Index (PSI) –kyselyllä (Abidin, 1986). Kysely koostuu 36 väittämästä jotka mittaavat keskeisiä vanhemmuuden osa-alueita. Kyselyssä on kaksi ulottuvuutta, joista toinen koostuu lapsen ja toinen vanhemmuuteen liittyvistä kysymyksistä (Abidin, 1992). Vastaaja arvioi lapseensa ja vanhemmuuteen liittyviä ajatuksia ja tunteita vastaamalla väittämiin 5-portaisella Likertin asteikolla. Lapsi-ulottuvuuden ala-asteikot ovat 1) lapsen sopeutuvuus (child adaptability), 2) lapsen hyväksyvyys (child acceptance) ja 3) lapsen levottomuus (child hypervigilance). Vanhempi-ulottuvuus muodostuu alaskaaloista 4) vanhemman kiintymys (parent attachment), 5) vanhemman sosiaalinen eristäytyneisyys (parent social isolation) ja 6) tunne vanhemmuuspystyvyydestä (parent sense of competence). Kutakin ala-asteikkoa kuvaavat summamuuttujat muodostettiin laskemalla ala-asteikkoon kuuluvien osioiden summa. Taulukossa 2 esitellään ala-asteikot esimerkkiosioineen. Tutkimusaineistossa oli käytettävissä valmiiksi muodostetut summamuuttujat, joten reliabiliteettikertoimia ei ollut mahdollista laskea. Mittarin reliabiliteetit ovat kuitenkin (Magaly & Abidin 1991) olleet tyydyttäviä (Cronbachin alfat = 0.58-0.95). Toista tutkimuskysymystä varten vanhemmuuden ulottuvuuksista muodostettiin summamuuttujat ”lapsiulottuvuus” (levottomuus, sopeutuvuus ja hyväksyvyys) ja ”vanhempiulottuvuus” (vanhemmuuskompetenssi, sosiaalinen eristyneisyys ja kiintymys).

Taulukko 2. Parenting Stress Index esimerkkiosiot

Lapsiulottuvuus (Child domain)	
<i>Sopeutuvuus</i>	”Lapseni käytöksen jotkut piirteet häiritsevät minua todella paljon” ”Lapseni reagoi hyvin voimakkaasti kun tapahtuu jotakin mistä hän ei pidä”
<i>Hyväksyvyys</i>	”Lapseni hymyilee minulle paljon vähemmän kuin odotin” ”Lapseni ei opi yhtä nopeasti kuin toiset lapset”
<i>Levottomuus</i>	”Lapseni hermostuu herkästi pienimmästäkin asiasta” ”Lapseni on paljon vaikeampi löytää syömis- ja nukkumisrytmiä kuin oletin”
Vanhempiulottuvuus (Parent domain)	
<i>Kiintymys</i>	”Lapseni saa harvoin minut tuntemaan oloani hyväksi” ”Oletin tunteideni lastani kohtaan olevan läheisemmät ja lämpimämmät kuin ne ovat, ja tämä häiritsee minua”
<i>Sosiaalinen eristyneisyys</i>	”Tunnen olevani yksinäinen eikä minulla ole ystäviä” ”En nauti asioista samalla tavalla kuin ennen”
<i>Vanhemmuuspystyvyys</i>	”Minulla on usein tunne etten hoida asioita kovin hyvin” ”Olen pulassa vanhemmuuteen liittyvän vastuun kanssa”

Defense style questionnaire (DSQ)

Defenssimekanismeja mitattiin 40-osioisella Defense Style Questionnaire (DSQ) –kyselyllä (Andrews ym., 1989) joka perustuu Bondin alunperin kehittämään kyselyyn (Bond ym., 1983). Defense Style Questionnaire koostuu 40 väittämästä jotka kuvaavat 20 defenssimekanismia. Jokaista defenssimekanismia vastaa kyselyssä kaksi kysymystä. Vastaaja arvioi arkipäivän tilanteita kuvaavien väittämien paikkansapitävyyttä oman ajattelunsa, käyttäytymisensä ja tuntemusten suhteen 9-portaisella Likertin asteikolla. Vastaajia pyydettiin vastaamaan kuinka samaa tai eri mieltä he ovat kyseisen väittämän suhteen. DSQ:n kutakin defenssimekanismia mittaavista kahdesta osiosta muodostettiin summamuuttujat. Yksittäisiä defenssimekanismeja kuvaavia väittämiä on esitetty taulukossa 3. Defenssimekanismit on luokiteltu taulukossa Bondin ym. (1983) faktorianalyysin perusteella kypsään, neuroottiseen ja kehittymättömään defenssityyliin.

Taulukko 3. Defense Style Questionnaire, defenssimekanismien esimerkkiosiot

<i>Kypsät defenssit</i>	
sublimaatio	” Selviydyn ahdistuksestani tekemällä jotakin rakentavaa ja luovaa, esim. maalaamista tai puutöitä.”
huumori	” Pystyn nauramaan itselleni melko helposti.”
tukahduttaminen	” Pystyn pitämään ongelman poissa mielestäni, kunnes minulla on aikaa käsitellä sitä.”
ennakoiminen	” Jos pystyn etukäteen ennakoimaan tulevani surulliseksi, selviydyn paremmin.”

<i>Neuroottiset defenssit</i>	
tyhjäksi tekeminen	” Puolustettuani oikeuksiani olen taipuvainen pyytämään anteeksi käytöstäni.”
pseudoaltruismi	” Masentuisin, jos en voisi auttaa toisia.”
idealisaatio	” Tunnen jonkun joka pystyy tekemään mitä vain ja on ehdottoman reilu ja oikeudenmukainen.”
reaktionmuodostus	” Huomaan usein olevani ystävällinen ihmisille, joille minun kaikin mokomin pitäisi olla vihainen.”

<i>Kypsymättömät defenssit</i>	
projektio	” Ihmisillä on taipumus kohdella minua väärin.”
passiivinen aggressio	” Jos esimieheni ärsyttää minua, saattaisin tehdä virheen työssäni tai työskennellä hitaammin antaakseni hänelle takaisin.”
eksternalisointi	” Kun jokin vaivaa minua, toimin usein hetken mielijohteesta.”
älyllistäminen	” Minulle sanotaan usein, etten näytä tunteitani.”
vähättely	” Olen ylpeä kyvystäni ottaa ihmisiltä pois turhat luulot itsestään
autistinen fantasia	” Saan enemmän tyydytystä kuvitelmistani kuin todellisesta elämästäni.”
kieltäminen	” En pelkää mitään.”
sijoittaminen	” Ne jotka voisivat auttaa eivät koskaan todella ymmärrä mikä minua vaivaa.”
dissosiaatio	” Poikkeuksellisten kykyjeni ansiosta kykenen elämään ilman ongelmia.”
halkominen	” Mielestäni ihmiset ovat joko hyviä tai pahoja.”
järkeistäminen	” Kykenen löytämään hyvän syyn kaikelle mitä teen.”
somatisaatio	” Voin ruumiillisesti huonosti, elleivät asiat suju kannaltani hyvin.”

Defenssityylien reliabiliteetti vaihtelee eri tutkimuksissa, mutta ne ovat olleet kohtuullisia (esim. Andrews ym., 1993; Bondym., 1983). Tämä on ymmärrettävää, koska ulottuvuudet muodostuvat sisällöltään hyvin erilaisista defensesseistä (esimerkiksi neuroottiseen defenssityyliin kuuluvat mm. idealisaatio ja reaktion muodostus jotka ovat hyvin erilaisia toimintatapoja). Myös tässä aineistossa defenssityylien perusteella muodostettujen summamuuttujien reliabiliteetit ovat vaihtelevan suuruisia (Cronbachin alfat = 0.54-0.78).

Defenssityylien muodostaminen

Defenssityylien pistemäärät muodostettiin suorittamalla summamuuttujille pääkomponenttialyysi Varimax-rotatiolla. Pistemäärät tallennettiin regression-menetelmällä. Faktorianalyysiä varten naisten ja miesten aineistot yhdistettiin. Osoiden rotatoidusta komponenttiratkaisusta lasketut kommunaliteetit olivat hyväksyttäviä (min=0.31, max=0.64). Scree plot -testin, Kaiserin ominaisarvosäännön sekä teoreettisen mielekkyyden perustella päädyttiin 4 komponentin ratkaisuun, mikä selitti 47.9 % kokonaisvariaatiosta. Faktoripistemäärien katkaisupisteeksi valittiin 0.40. Taulukossa 4 esitetään defenssien latautuminen pääkomponenteille.

Taulukko 4. Defenssimekanismien latautuminen pääkomponenteille, selitetyn varianssin osuus, ominaisarvot ja summamuuttujien reliabiliteetit

Defenssityylit	Faktorit			
	1	2	3	4
<i>1. Kypsytymättömät defenssit</i>				
Autistinen fantasia	0.69			
Projektio	0.68			
Passiivinen aggressio	0.66			
Älyllistäminen	0.65			
Sijoittaminen	0.59			
Vähättely	0.59			
<i>2. Emootioita välttävät defenssit</i>				
Tukahduttaminen		0.68		
Dissosiaatio		0.68		
Kieltäminen	0.46	0.60		
Järkeistäminen		0.54		
Huumori	-0.40	0.40		
<i>3. Neuroottiset defenssit</i>				
Pseudoaltruismi			0.70	
Tyhjäksi tekeminen			0.64	
Ennakointi			0.59	
Reaktionmuodostus			0.52	
Sublimaatio			0.42	
<i>4. Rajatilaiset defenssit</i>				
Eksternalisointi				0.72
Halkominen				0.65
Idealisaatio				0.49
Somatisaatio				0.41
<i>Ominaisarvot</i>	4.31	2.27	1.79	1.21
<i>Selitetyn varianssin osuus (%)</i>	22%	11%	9%	6%
<i>Cronbachin alpha</i>	0.78	0.54	0.54	0.61

Ensimmäiselle pääkomponentille latautuvat defenssit olivat luonteeltaan kypsymättömiä. Tälle pääkomponentille latautuivat autistinen fantasia, projektio, passiivinen aggressio, älyllistäminen, sijoittaminen ja vähättely. Ensimmäinen pääkomponentti nimettiin *kypsymättömiksi defensesseiksi*.

Toinen pääkomponentti muodostui defensesista tukahduttaminen, dissosiaatio, kieltäminen, järkeistäminen ja huumori. Komponentti muotoutui luonteeltaan sekä kypsistä että epäkypsistä defensesista joita yhdistää emootioita välttelevä luonne. Komponentti nimettiin *emootioita välttäviksi defensesseiksi*.

Kolmas pääkomponentti muodostui pseudoaltruismista, tyhjäksi tekemisestä, ennakoinnista, reaktionmuodostuksesta ja sublimaatiosta. Tämä komponentti muodostui neuroottisista että kypsistä defensesista. Komponentti nimettiin *neuroottisiksi defensesseiksi*.

Neljäs pääkomponentti muodostui eksternalisoinnista, halkomisesta, idealisaatiosta ja somatisaatiosta. Nämä defenssimekanismit ovat tyyliltään kypsymättömiä ja rajatilaisia. Tämä pääkomponentti nimettiin *rajatilaisiksi defensesseiksi*.

Vaihtoehtoisena ratkaisuna olisi ollut muodostaa naisille ja miehille erilliset defenssityylit. Sekä miehille että naisille olisi muodostunut kypsymättömien ja emootioita välttävien defenssimekanismien luokka. Miehille olisi muodostunut kypsien defenssimekanismien luokka, mutta naisille ei. Naisille puolestaan olisi muodostunut rajatilaisten defenssimekanismien luokka, mitä miehille ei muodostunut. Naisilla kypsät ja neuroottiset defenssimekanismit olisivat muodostaneet yhteisen luokkansa, miehille puolestaan olisi muotoutunut puhdas neuroottisten defenssimekanismien luokka. Koska pääkomponenttianalyysien tulokset siis erosivat toisistaan jonkin verran, päädyttiin kuitenkin muodostamaan pääkomponentit yhdistetyssä aineistossa.

Toista tutkimuskysymystä varten kunkin defenssityylin pistemäärät muunnettiin kaksiluokkaiseksi kategoriseksi muuttujaksi. Katkaisupisteeksi valittiin kunkin defenssimekanismityylin mediaanipistemäärä. Esimerkiksi ”kypsymättömät defenssit” -muuttujasta muodostettiin muuttuja joka sai kaksi arvoa: kypsymättömiä defensessejä vähän ja kypsymättömiä defensessejä paljon.

Lapsen terveys

Lapsen terveyden tilaa indikoi tutkimuksessa summamuuttuja, joka muodostettiin laskemalla yhteen lapsen terveyttä koskevat muuttujat (Onko lapsi terve? Kyllä / Ei) synnytyksen jälkeen, 8-viikon vanhana sekä 1-vuoden ikäisenä. Lapsista 68% (n=306) oli terveitä kaikkina mittausajankohtina, ja lapsista 32%:lla (n=142) oli terveydellisiä ongelmia ainakin yhdessä kolmesta mittausajankohdasta.

4 Tulokset

4.1 Aineiston käsittely

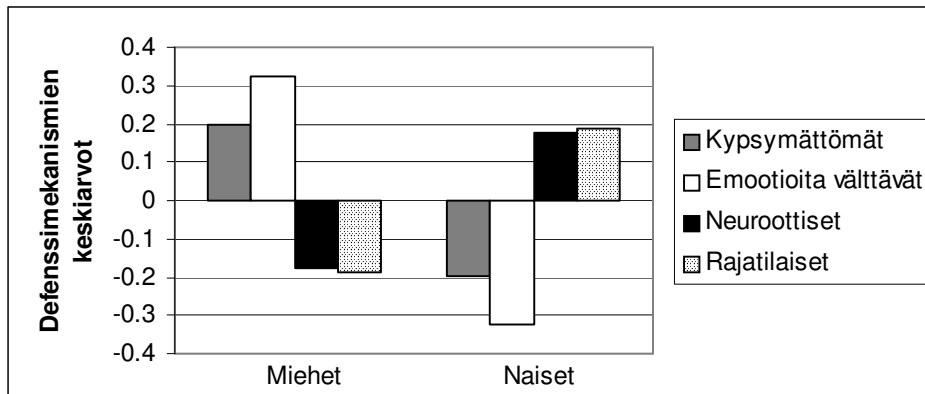
Alustavissa regressioanalyysissä defenssimekanismien ja vanhemmuuden yhteyksistä ilmeni, että joidenkin analyysien residuaalit eivät olleet normaalisti jakautuneita tai olivat voimakkaan heteroskedastisia. Tämä voi johtua alkuperäisten muuttujien jakaumien epänormaaliudesta (Metsämuuronen, 2003, s.593). Tarkasteltaessa vanhemmuusmittarin summamuuttujien jakaumia sekä silmämääräisesti että Kolmogorov-Smirnov z-testillä, huomattiin että kaikki jakaumat olivat oikealle vinoja. Tämä voi vaikuttaa analyysien luotettavuuteen. Ongelmallisille muuttujille suositellaan muuttujamuunnoksia (Metsämuuronen, 2003 s. 593-594). Kaikille vanhemmuus muuttujille suoritettiin logaritmimuunnos. Alkuperäiset jakaumat eivät muunnoksista huolimatta täysin normalisoituneet, mutta regressioanalyysien residuaalien heteroskedastisuus korjaantui ja residuaalien jakaumat muuttuivat normaaleimmiksi. Poikkeuksen tähän muodosti kaksi jo alustavissa analyysissä ongelmallisinta muuttujaa: sopeutuvuus ja hyväksyvyys. Tulosten teoreettisen mielekkyyden vuoksi muuttujat pidettiin kuitenkin analyysissä mukana. Lopullisissa analyysissä käytettiin kaikista vanhemmuusmuuttujista logaritmikorjattuja ulottuvuuksia.

4.2 Kuvailevat tulokset

Sukupuolen yhteyttä defenssimekanismien käyttöön tutkittiin parittaisella t-testillä. Miesten ja naisten keskiarvot erosivat toisistaan kaikkien defenssityylien suhteen (ks. Kuvio 3).. Miehet ($k_a=0.20$, $k_h=0.99$) käyttivät naisia ($k_a=-0.20$, $k_h=0.97$) enemmän kypsymättömiä defenssimekanismeja ($t(450)=-7.00$, $p<.001$). Miehet ($k_a=0.32$, $k_h=0.95$) myös käyttivät naisia ($k_a=-0.32$, $k_h=0.95$) enemmän emootioita välttäviä defenssimekanismeja ($t(450)=-10.63$, $p<.001$). Naiset ($k_a=0.18$, $k_h=1.00$) puolestaan käyttivät miehiä ($k_a=-0.18$, $k_h=0.97$) enemmän neuroottisia defenssimekanismeja ($t(450)=5.60$, $p<.000$). Naiset ($k_a=-0.19$, $k_h=1.01$) myös käyttivät miehiä ($k_a=0.19$, $k_h=0.95$) enemmän

rajatilaisia defenssimekanismeja ($t(450)=6.10$, $p<.001$). Kuviossa 3 esitetään miesten ja naisten defenssien keskiarvot.

Kuvio 3. Defenssimekanismien keskiarvot miehillä ja naisilla

Eroja defenssimekanismien käytössä tutkittiin myös yksittäisten defenssimekanismien suhteen. Käytetyin defenssimekanismi sekä miehillä ($ka=14.02$, $kh=2.76$) että naisilla ($ka=13.67$, $kh=2.89$) oli huumori. Naiset käyttivät seuraavaksi eniten mm. ennakointia, sublimaatiota, järkeistämistä ja pseudoaltruismia. Miehillä eniten käytettyjä defenssimekanismeja olivat huumorin lisäksi tukahduttaminen, järkeistäminen, ennakointi ja sublimaatio. Epäkypsiksi luokiteltuja defenssimekanismeja käytettiin vähiten. Naiset käyttivät vähiten mm. projektiota, autistista fantasiaa, dissosiaatiota ja kieltämistä. Miehillä vähiten käytettyjä defenssimekanismeja olivat projektiio ja autistinen fantasia.

Sukupuolen yhteyttä vanhemmuuteen tarkasteltiin parittaisella t-testillä. Miehet ja naiset erosivat keskiarvoiltaan kiintymyksessä ja vanhemmuuspystyvyydessä. Naisilla ($ka=4.61$, $kh=0.36$) kiintymys lapseen oli miehiä ($ka=4.53$, $kh=0.38$) korkeampi ($t(363)=-3.01$, $p<.05$). Miesten ($ka=4.33$, $kh=0.54$) vanhemmuuspystyvyys oli puolestaan naisia ($ka=4.23$, $kh=0.56$) korkeampi ($t(363)=2.80$, $p<.05$). Muilla vanhemmuuden osa-alueilla merkitseviä eroja sukupuolten välillä ei ollut.

4.3 Defenssimekanismien yhteys vanhemmuuteen

Ensimmäinen tutkimuskysymys oli, miten vanhemman defenssimekanismit ovat yhteydessä vanhemmuuskokemukseen ja arvioihin lapsesta? Aluksi selvitettiin eri kypsyydentasojen defenssityylien korrelatiivisia yhteyksiä vanhemmuuden eri osa-alueisiin. Defenssimekanismien yhteyksiä vanhemmuuteen analysoitiin miehillä ja naisilla erikseen.

Taulukko 5. Korrelaatiot defenssimekanismien ja vanhemmuuden välillä

Vanhemmuus	Defenssit			
	<i>Kypsymättömät</i>	<i>Emootioita välttävät</i>	<i>Neuroottiset</i>	<i>Rajatilaiset</i>
<i>Naiset</i>				
<i>Lapsi-ulottuvuus</i>				
Sopeutuvuus	-0.35***	0.11*	-0.08	-0.08
Hyväksyvyys	-0.27***	0.05	-0.03	-0.06
Levottomuus	-0.23***	0.14**	-0.08	-0.05
<i>Vanhempi-ulottuvuus</i>				
Sosiaalinen eristyneisyys	-0.41***	0.08	-0.11*	-0.18***
Kiintymys	-0.35***	0.06	-0.13**	-0.12*
Vanhemmuuspystyvyys	-0.38***	0.13**	-0.15***	-0.15***
<i>Miehet</i>				
<i>Lapsi-ulottuvuus</i>				
Sopeutuvuus	-0.26**	0.02	-0.04	-0.15**
Hyväksyvyys	-0.30**	0.02	0.04	-0.07
Levottomuus	-0.23**	0.06	0.02	-0.17**
<i>Vanhempi-ulottuvuus</i>				
Sosiaalinen eristyneisyys	-0.40**	0.10	-0.06	-0.16**
Kiintymys	-0.36**	0.10	0.05	-0.09
Vanhemmuuspystyvyys	-0.34**	0.10	-0.08	-0.15**

*p<.05; **p<.01; ***p<.001

Tulokset osoittivat että defenssimekanismien käytöllä on korrelatiivisia yhteyksiä lapsesta tehtyihin arvioihin ja kokemukseen vanhemmuudesta. *Kypsymättömät defenssit* olivat sekä äideillä että isillä yhteydessä lapsen ja vanhemmuuden kielteiseksi arvioimiseen kaikilla vanhemmuuden alaskaaloilla. *Emootioita välttävät defenssit* olivat äideillä yhteydessä kielteisiin arvioihin lapsen sopeutuvuudesta ja levottomuudesta sekä alhaiseen vanhemmuuspystyvyyteen. Isillä yhteyksiä emootioita välttävien defenssien ja vanhemmuuden välillä ei ollut. *Neuroottisten defenssien* käyttö oli äideillä yhteydessä sosiaaliseen eristyneisyyteen, kielteiseen vanhemmuuspystyvyyteen ja kielteiseen kiintymykseen lasta kohtaan. Isillä yhteyksiä neuroottisten defenssien ja vanhemmuuden välillä ei ollut. *Rajatilaisten defenssien* käyttö oli sekä isillä että äideillä yhteydessä sosiaaliseen eristyneisyyteen ja kielteiseen vanhemmuuspystyvyyteen. Lisäksi rajatilaiset defenssit olivat yhteydessä isien kielteisiin arvioihin lapsen sopeutuvuudesta ja levottomuudesta.

Defenssimekanismien yhteyttä vanhemmuuden ulottuvuuksiin analysoitiin edelleen lineaarisella regressioanalyysillä. Selittävinä muuttujina olivat muodostetut defenssiulottuvuudet (kypsymättömät,

emootioita välttävät, neuroottiset ja rajatilaiset defenssit) ja selitettävinä muuttujina vanhemmuuden ulottuvuudet kukin kerrallaan. Miehillä ja naisilla tehtiin omat analyysit.

Taulukko 6. Defenssimekanismien ja vanhemmuusulottuvuuksien väliset yhteydet

	Vanhempiulottuvuus											
	Naiset						Miehet					
	Kiintymys		Sosiaalinen eristyneisyys		Vanhemmuuspystyvyys		Kiintymys		Sosiaalinen eristyneisyys		Vanhemmuuspystyvyys	
	b	t	b	t	b	t	b	t	b	t	b	t
Defenssit												
<i>Kypsymättömät</i>	-0.34	-7.02***	-0.40	-8.47***	-0.36	-7.56***	-0.36***	-7.30	-0.39	-8.14***	-0.32	-6.53***
<i>Emootioita välttävät</i>	0.02	0.49	0.04	0.83	0.09	1.96*	0.10*	2.11	0.12	2.48*	0.12	2.42*
<i>Neuroottiset</i>	-0.13	-2.59**	-0.11	-2.32*	-0.15	-3.13**	0.05	1.06	-0.06	-1.28	-0.08	-1.58
<i>Rajatilaiset</i>	-0.13	-2.57**	-0.19	-4.11***	-0.16	-3.39***	-0.06	-1.17	-0.13	-2.79**	-0.13	-2.72**
Malli	F(4,365)=16.29, p<.001, R2=.15		F(4,365)=24.54, p<.001, R2=.21		F(4,365)=21.82, p<.001, R2=.19		F(4,358)=15.37, p<.001, R2=.15		F(4,358)=21.44, p<.001, R2=.19		F(4,358)=15.28, p<.001, R2=.15	

*p<.05; **p<.01; ***p<.001

Tulokset (Taulukko 6) osoittavat, että defenssimekanismit ennustavat vanhemmuuskokemusta useilla osa-alueilla. *Kypsymättömien defenssien* käyttö ennusti sekä isillä että äideillä ongelmia kiintymyksessä lapseen, sosiaalista eristyneisyyttä ja alhaisempaa vanhemmuuspystyvyyttä. *Emootioita välttävät defenssit* ennustivat puolestaan molemmilla sukupuolilla korkeampaa vanhemmuuspystyvyyttä ja isillä myös vähäisempää sosiaalista eristyneisyyttä. *Neuroottisten defenssien* käyttö ennusti äideillä ongelmia kiintymyksessä lapseen, sosiaalista eristyneisyyttä ja alhaista vanhemmuuspystyvyyttä. Isillä neuroottiset defenssit eivät ennustaneet vanhemmuuskokemusta. *Rajatilaiset defenssit* ennustivat sekä äideillä että isillä sosiaalista eristyneisyyttä ja alhaisempaa vanhemmuuspystyvyyttä. Lisäksi rajatilaisten defenssien käyttö ennusti äideillä ongelmia kiintymyksessä lapseen.

Taulukko 7. Defenssimekanismien ja lapsiulottuvuuksien yhteydet

	Lapsiulottuvuus											
	Naiset						Miehet					
	Sopeutuvuus		Levottomuus		Hyväksyvyys		Sopeutuvuus		Levottomuus		Hyväksyvyys	
Defenssit	b	t	b	t	b	t	b	t	b	t	b	t
<i>Kypsymättömät</i>	-0.34	-7.02***	-0.21	-4.08***	-0.27	-5.21***	-0.248	-4.88***	-0.22	-4.21***	-0.30	-5.96***
<i>Emootioita välttävät</i>	0.06	1.29	0.12	2.26*	0.02	0.34	0.04	0.70	0.07	1.30	0.02	0.31
<i>Neuroottiset</i>	-0.08	-1.60	-0.08	-1.67	-0.03	-0.59	-0.04	-0.69	0.02	0.37	0.05	1.07
<i>Rajatilaiset</i>	-0.09	-1.90	-0.07	-1.30	-0.06	-1.23	-0.13	-2.51	-0.16	-3.05**	-0.04	-0.79
Malli	F(4,365)=15.23, p<.001, r2=.14		F(4,365)=7.28, p<.001, r2=.07		F(4,365)=7.57, p<.001, r2=.08		F(4,358)=8.36, p>.001, r2=.09		F(4,358)=7.74, p<.001, R2=.08		F(4,358)=9.522, p>.001, r2=.10	

*p<.05; **p<.01; ***p<.001

Tulokset (Taulukko 7) osoittavat että kypsymättömien defenssimekanismien vanhemmuutta riskeeraava merkitys tulee esiin myös arvioissa omasta lapsesta. *Kypsymättömät defenssit* ennustivat sekä äideillä että isillä lapsen arviointia huonosti sopeutuvaksi ja levottomaksi sekä alhaisempaa lapsen hyväksyvyttä. *Emootioita välttävien defenssien* käyttö sitä vastoin ennusti äidin arvioita lapsestaan vähemmän levottomana. Isillä emootioita välttävät defenssit eivät ennustaneet arvioita lapsesta. *Neuroottiset defenssit* eivät ennustaneet arvioita lapsesta kummallakaan sukupuolella. *Rajatilaiset defenssit* puolestaan ennustivat isän arvioita lapsestaan levottomana, äideillä rajatilaiset defenssit eivät ennustaneet arvioita lapsesta.

4.4 Defenssimekanismit, stressi ja vanhemmuus

Toinen tutkimuskysymys oli, toimivatko defenssimekanismit suojaavina tai riskitekijöinä myönteiselle vanhemmuuskokemukselle silloin kun lapsella on terveyteen liittyviä ongelmia. Defenssimekanismien ja lapsen terveyden yhdysvaikutuksia vanhemmuuskokemukseen tutkittiin kaksisuuntaisella (2X2) varianssianalyysillä (ANOVA). Analyysit tehtiin erikseen naisille ja miehille, sekä lapsi- ja vanhemmuusulottuvuuksille. Selittävinä muuttujina olivat lapsen terveys, muodostetut kategoriset defenssityylit sekä näiden yhdysvaikutustermit. Selitettävänä muuttujina olivat vanhemmuuden ulottuvuudet. Varianssianalyysin oletus riippuvan muuttujan virhevarienssin saman suuruudesta riippumattomien muuttujien ryhmissä toteutui kaikissa analyyseissä.

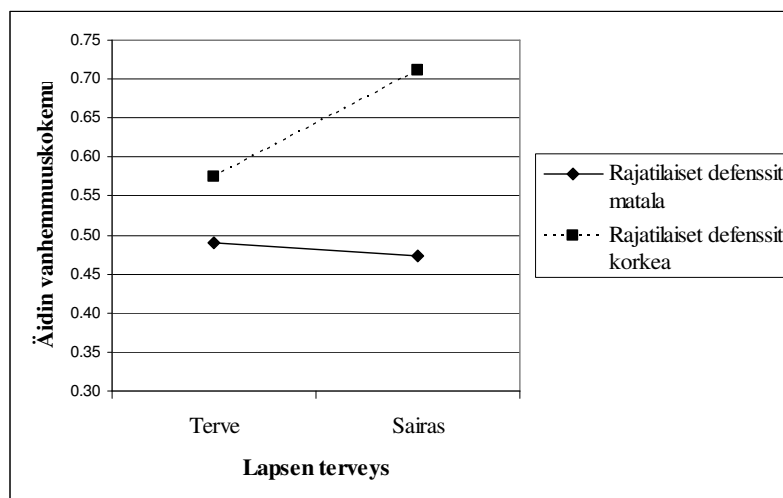
Taulukko 8. Defenssimekanismien ja lapsen terveyden pää- ja yhdysvaikutukset vanhemmuuteen

	Lapsiulottuvuus		Vanhempilottuvuus	
	Miehet	Naiset	Miehet	Naiset
	F	F	F	F
<i>Terveys</i>	4.145*	6.62*	1.15	1.95
<i>Kypsymättömät defenssit</i>	20.68***	29.22***	19.23***	26.24***
<i>Emootioita välttävät defenssit</i>	1.33	6.44*	1.49	1.01
<i>Neuroottiset defenssit</i>	0.11	0.16	0.95	0.58
<i>Rajatilaiset defenssit</i>	1.9	0.29	4.24*	16.58***
<i>Kypsymättömät defenssit X terveys</i>	1.87	2.92	0.37	0.85a
<i>Emotion kieltävät defenssit X terveys</i>	0.18	0.36	0.15	0.45
<i>Neuroottiset defenssit X terveys</i>	0.4	0.04	0.07	0.96
<i>Rajatilaiset defenssit X terveys</i>	0.17	0.01	0.29	3.75a

a $p > .10$; * $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$

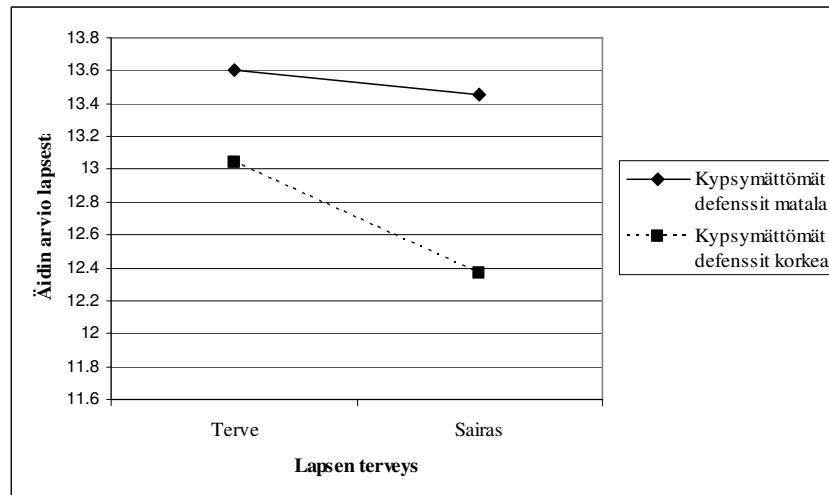
Tulokset (Taulukko 8) osoittavat ainoastaan suuntaa antavia yhdysvaikutuksia rajatilaisten defenssien ja terveyden sekä kypsymättömien defenssien ja terveyden välillä. Toisin sanoen, jos äiti käyttää paljon rajatilaisia defenssimekanismeja, lapsen terveysongelmat vaikuttavat positiivisesti äidin vanhemmuuskokemukseen ($F(1,360)=3.75$, $p < .10$, $\eta^2p = 0.02$). Äidin vähäisellä rajatilaisten defenssimekanismien käytöllä ei ole muutosta aiheuttavaa vaikutusta vanhemmuuskokemukseen, kun lapsen terveydessä on ongelmia. Yhdysvaikutus esitetään kuviossa 4.

Kuvio 4. Äidin rajatilaisten defenssimekanismien ja lapsen terveyden yhdysvaikutus vanhemmuuskokemukseen (vanhempilottuvuus) kun lapsella terveysongelmia

Äidin käyttäessä paljon kypsymättömiä defenssimekanismeja, lapsen terveysongelmat vaikuttavat suuntaa antavasti kielteisesti vanhemmuuden lapsi-ulottuvuuteen ($F(1,360)=2.95$, $p=0.089$, $n_2p=0.008$). Kypsymättömien defenssien käyttö näyttää olevan riski vanhemmuudelle kun lapsella on terveysongelmia. Yhdysvaikutus esitetään kuviossa 5.

Kuvio 5. Äidin kypsymättömien defenssimekanismien ja lapsen terveyden yhdysvaikutus arvioihin lapsesta (lapsiulottuvuus) kun lapsella terveysongelmia

Lisäksi varianssianalyysien päävaikutukset osoittavat, että kun lapsella oli terveydellisiä ongelmia, vanhemmat arvioivat lastaan negatiivisemmin (lapsiulottuvuus). Myös kypsymättömillä defenseilla oli päävaikutus sekä lapseen liittyviin arvioihin että vanhemmuuskokemukseen, niin että kypsymättömien defenssien käyttö oli yhteydessä kielteisempiin arvioihin sekä vanhempi- että lapsiulottuvuudella. Lisäksi myös rajatilaisten defenssien käyttö oli yhteydessä kielteiseen vanhemmuuskokemukseen. Lisäksi rajatilaisten ja kypsymättömien defenssien käytöllä oli äideillä suuntaa antava yhdysvaikutus vanhemmuuskokemukseen, kun lapsen terveydessä on ongelmia.

5 Pohdinta

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää persoonallisuuden kuuluvien defenssimekanismien yhteyttä vanhemmuuteen lapsen ensimmäisen elinvuoden aikana. Defenssimekanismien oletettiin olevan yhteydessä vanhemmuuteen, minkä oletettiin näkyvän vanhemman vanhemmuuskokemuksessa ja arvioinneissa lapsestaan. Lisäksi defenssimekanismien oletettiin joko suojaavan tai tuottavan riskin vanhemmuudelle, kun lapsen terveydessä on ongelmia. Hypoteesien mukaisesti kypsyttömien defenssimekanismien käyttö ennusti ongelmia vanhemmuudessa. Emootioita välttävät defenssit puolestaan toimivat vanhemmuutta tukevin defenssimekanismina. Neuroottisten defenssien käyttö ennusti ongelmia äitien, mutta ei isien vanhemmuudessa. Rajatilaisten defenssit ennustivat vanhemmuuskokemuksen alhaisuutta sekä isillä että äideillä ja näiden defenssien käyttö oli yhteydessä äitien kiintymyksen ongelmiin. Lisäksi runsas kypsyttömien defenssimekanismien käyttö toimi äideillä suuntaa antavasti riskitekijänä vanhemmuudelle kun vanhemmuuteen liittyi stressiä lapsen terveydestä. Runsaat rajatilaisten defenssien käyttö oli puolestaan hypoteesien vastaisesti yhteydessä äidin hyvään vanhemmuuteen stressaavassa tilanteessa. Defenssimekanismien vaikutukset vanhemmuuteen ovat pitkäkestoisia, sillä ne kartoitettiin jo raskauden aikana.

Tutkimuksen tulokset tukevat oletusta defenssimekanismien ja vanhemmuuden yhteydestä. Tulokset ovat yhdenmukaisia aiempien tutkimusten kanssa, joissa on tutkittu persoonallisuuden ja vanhemmuuden yhteyksiä (mm. Kochanska ym. 2004, van Bakel & Riksen-Walraven, 2002; Durkin, 2001; Belsky ym., 1995). Defenssien suojaava merkitys ei tullut esiin, mutta tulokset tiettyjen defenssityylien runsaan käytön riskistä vanhemmuudelle olivat suuntaa antavia. Tämä tutkimus tuo persoonallisuuden ja vanhemmuuden kenttään syvyyspsykologisen otteen, todentaen defenssimekanismien merkityksen vanhemmuuteen lapsen ensimmäisen elinvuoden aikana.

5.1 Defenssimekanismit ja vanhemmuus

Aluksi haluttiin selvittää, miten vanhemman kuuluvat defenssimekanismit ovat yhteydessä vanhemmuuteen. Tutkimuksen tulokset tukevat defenssimekanismien roolin merkitystä vanhemmuudelle lapsen ensimmäisen elinvuoden aikana. Kypsyttömien, neuroottisten ja rajatilaisten defenssimekanismien käyttö näyttää tuottavan vanhemmuuden ongelmia ja emootioita välttävien defenssien käyttö puolestaan tukee vanhemmuutta. Miesten ja naisten hyvää vanhemmuutta vaarantavat defenssityylit erosivat toisistaan jonkin verran. Neuroottisten defenssien käyttö ennustaa vain äitien vanhemmuuden ongelmia.

Kypsät defenssimekanismit

Defenssityylien rakenne erosi Andrews ym. (1993) ja Bondin ym. (1983) luokittelusta niin, että kypsien defenssien tyyli puuttui kokonaan. Kypsien defenssien yhteys vanhemmuuteen jäi siis epäselväksi. Aineiston defenssityyleiksi muodostuivat kypsymätön, emootioita välttävä, neuroottinen ja rajatilainen tyyli. Isät ja äidit käyttivät kyllä yksittäisiä kypsiä defenssimekanismeja, mutta ne olivat sekoittuneet muihin defenssityyleihin. Tässä aineistossa kypsät ja kypsymättömät defenssit näyttävät yhdistyvän defenssityyleissä, sillä sekä emootiota välttävä (tukahduttaminen ja huumori) ja neuroottinen (ennakointi ja sublimaatio) defenssityyli sisälsivät kypsiksi luokiteltavia defenssejä.

Kypsän defenssityylin puuttumisen voi olettaa johtuvan vanhemmuuteen siirtymäkauden ominaisesta luonteesta. Vanhemmuuteen siirtymä on tyypillisesti stressaava elämänvaihe ja psyykkinen oireilu on suhteellisen yleistä varsinkin naisilla (Onodera & Atsuko, 2003). Voidaan olettaa että stressin ja muutosten määrästä johtuen muiden kuin kypsiksi luokiteltavien defenssimekanismien rooli muodostuu keskeiseksi. Esimerkiksi voimakkaan trauman kokemisen on havaittu olevan yhteydessä alhaiseen kypsien defenssimekanismien käytön määrään (Punamäki ym., 2003). Kypsien defenssien yhdistyminen kehittymättömpiin defenssityyleihin herättää myös ajatuksen varhaisten mielikuvien ja muistojen aktivoitumisesta vanhemmuuden varhaisvaiheessa (esim. McMahon ym., 2005; Durkin ym., 2001). Voidaan olettaa, että varhaisten muistojen mieleen nouseminen aktivoi varhaislapsuudessa kehittyneiden eli kypsymättömien, neuroottisten ja rajatilaisten defenssimekanismien toiminnan.

Kypsymättömät defenssimekanismit

Kypsymättömän defenssityylin muodostivat autistinen fantasia, projektio, passiivinen aggressio, älyllistäminen, sijoittaminen ja vähättely. Hypoteesien mukaisesti kypsymättömien defenssien käyttö oli yhteydessä vanhemmuuteen ennustaen ongelmia sekä vanhemmuuskokemuksessa (kiintymys, vanhemmuuspystyvyys ja sosiaalinen eristyneisyys) että lapsesta tehdyissä arvioissa (sopeutuvuus, levottomuus ja lapsen hyväksyvyys). Tulokset olivat yhtenevät sekä äideillä että isillä. Tulokset tukevat oletusta kypsymättömien defenssien epaadaptiivisuudesta (mm. Andrews ym., 1993; Sammallahti, 1997; Cramer, 1999), mikä heijastuu myös vanhemmuuteen siirtymään.

Kypsymättömien defenssien käyttö ennusti vanhemman kielteistä vanhemmuuskokemusta. Kypsymättömiä defenssejä käyttävä vanhemmat kokivat *kiintymyksen* lapseen ongelmallisena, heidän *vanhemmuuspystyvyytensä* oli alhainen ja he olivat *sosiaalisesti eristyneitä*. Tulokset kiintymyksen ongelmista viittaavat vaikeuteen hoitaa lasta sensitiivisesti ja responsiivisesti. Tämä selittynee

kypsymättömiä defensesjä käyttävien vanhempien emootioiden säätelyvaikeuksilla (mm. Soldz ym., 1995; Bond ym. 1983). Emootioiden säätelyvaikeuden taustalla voidaan olettaa olevan vanhemman omat varhaiset kokemukset. Jos vanhemman tunteet eivät ole tulleet hänen lapsuutensa varhaisvaiheissa nimetyiksi ja tunnistetuiksi, ne ovat jääneet tietoisesta psyykkisestä itsesäätelyn ulkopuolelle (Kuusinen, 2000 s.19). Tällaiset tietoisesta kokemuksen ulkopuolella olevat tunnetilat ja muistot saattavat aktivoitua tiedostamattomasti jonkin tilanteen, kuten oman lapsen hoidon yhteydessä. Erityisesti kielteisten muistojen tai tunnetilojen aktivoituminen saattaa vaikeuttaa vanhemman sensitiivistä toimintaa lapsensa kanssa (Durkin ym., 2001). Näyttää siltä, että vanhemman kypsymättömien defensesien käyttöön liittyvät emootioiden säätelyvaikeudet vaarantavat sekä vanhemmuuden että vauvan turvallisen kiintymyssuhteen kehityksen, sillä vanhemman impulsiivinen käytös asettaa riskin vauvan turvattoman kiintymyksen kehitykselle. Vaikeus säädellä omia impulsseja selittää myös vanhemmuuspystyvyyden alhaisuuden: omien impulssien hallitsemattomuus selittää vanhemman kokemukset itsestään huonona vanhempana. Sosiaalinen eristyneisyys selittyy pitkälti kypsymättömien defensesien sisällön kautta. Kypsymättömiä defensesjä käyttävät vanhemmat käyttivät selviytymiskeinona mm. turvautumista haaveiluun (autistinen fantasia), ongelmien projisointia ympäristöön (projektiio), aggression epäsuoraa ilmaisemista muihin (passiivinen aggressio) ja itsen tai muiden vähättelyä (vähättely). Tällaisten selviytymiskeinojen käyttö ei tue ongelmien keskustelemalla purkamista sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Kypsymättömiä defensesjä käyttävä vanhempi arvioi lastaan myös *levottomaksi ja sopeutumattomaksi ja lapsen hyväksyvyys* oli alhainen. Nämä tulokset selittynevät kypsymättömien defensesien ulospäin suuntautuvalla luonteella. Kypsymättömiä defensesmekanismeja käyttämällä oma psyykinen stressi sijoitetaan ja projisoidaan lapsen hankalaksi arvioimiseen.

Neuroottiset defensesmekanismit

Neuroottisen defensesityylin muodostivat pseudoaltruismi, tyhjäksi tekeminen, ennakointi, reaktionmuodostus ja sublimaatio. Tulokset osoittivat, että neuroottisten defensesien käyttö oli yhteydessä äitien kielteiseen vanhemmuuskokemukseen. Isillä neuroottisten defensesien käyttö ei ollut yhteydessä vanhemmuuteen. Neuroottisten defensesien käyttö tässä hoivaamiseen suuntautuvassa elämänvaiheessa näyttää olevan merkityksellinen selviytymiskeino erityisesti äideille. Kuitenkaan ideaalinen käsitys äidistä altruistisesti kohti lapsen tarpeita suuntautuvana ei tukenut äidin vanhemmuutta. Näyttää siltä että neuroottisten defensesmekanismien käyttö jättää äidin emotionaalisen stressin käsittelyyn liian vähän tilaa. Tulokset neuroottisten defensesien epädaptiivisesta vaikutuksesta

vanhemmuuden varhaisvaiheessa tukevat aiempia tutkimustuloksia neuroottisten defenssimekanismin yhteyksistä mm. synnytyksen jälkeiseen masennukseen (McMahon ym., 2005).

Neuroottisia defensesjä käyttävillä äideillä oli ongelmia *kiintymyksessä* lapseen, he olivat *sosiaalisesti eristyneitä* ja heidän *vanhemmuuspystyvyytensä* oli alhainen. Kiintymyssuhdeteoriaa soveltamalla vanhemman käyttämät neuroottiset defenssimekanismit saattaisivat vauvan kiintymyssuhteen kehittymisen kannalta olla adaptiivisia, sillä ne eivät suuntaa äidin psyykkistä stressiä ulospäin voimakkaana emootiona kuten kypsymättömät defenssimekanismit. Sen sijaan äiti käsittelee psyykkisen stressin suuntautumalla kohti vauvan hoitoa (pseudoaltruismi, tyhjäksi tekeminen) kanavoiden stressin sosiaalisesti suotavasti (sublimaatio), ennakoimalla mahdollisia tulevia reaktioita (ennakointi) ja korvaten psyykkisen stressin tunteet rakkauden tunteilla lasta kohtaan (reaktion muodostus). Näiden defenssimekanismin käyttö ei kuitenkaan tue äidin kiintymystä lapseen. Tuloksen voi tulkita niin, että hoivaamiseen suuntautuessaan äidin negatiiviset emootiot ja stressi jäävät tiedostamatta, jolloin nämä tunteet heijastuvat äidin kokemina kiintymyksen vaikeuksina. Sijoittamisen ja tyhjäksi tekemisen on todettu olevan yhteydessä ahdistuneisuuteen (Offer ym., 2000), mikä tukee ajatusta äidin psyykkisen stressin vaillinaisesta käsittelystä. Voidaan olettaa että neuroottisia defensesmekanismeja käyttävälle äidille ei ole varhaislapsuudessa muodostunut kokemusta negatiivisten emootioiden ilmaisun sallittavuudesta ja ilmaisusta (ks. Kuusinen, 2000 s.19). Pitkällä tähtäimellä tällainen tukahduttava toimintatapa kerryttää psyykkistä stressiä ja negatiivisia emootioita, minkä voi ajatella näkyvän synnytyksen jälkeisenä masennuksena (McMahon ym., 2005) ja vanhemmuuspystyvyyden kielteisenä arvioimisena. Neuroottisten defensesien käytön on todettu olevan yhteydessä jopa lapsen pahoinpitelyyn (Andrews ym., 1993), mikä on äärimmäinen muoto vanhemman keinottomuudesta käsitellä lapseen liittyviä negatiivisia tunteita. Vanhemmuuspystyvyyden alhaisuus selittyy myös neuroottisia defensesjä käyttävien äitien sosiaalisen eristyneisyyden kautta. Jos äidillä ei ole sosiaalisia kontakteja, joissa äitiyteen liittyviä emootioita ja kokemuksia voi pohtia esimerkiksi muiden äitien kanssa, näkemys omasta vanhemmuudesta saattaa värittyä voimakkaasti negatiiviseksi kun vertailukohtaa ei ole. Äitien sosiaalinen eristyneisyys selittyy puolestaan neuroottisten defensesmekanismin yhteydellä vähäiseen avoimuuteen persoonallisuuden piirteeseen (Soldz ym., 1995), johon liittyy taipumus olla epäluuloinen uusien kokemusten ja ideoiden kohtaan. Sosiaaliseen vuorovaikutukseen liittyvän uusien ideoiden ja ajatusten vaihtamisen myötä äidin emotionaalisten ristiriitojen tiedostamattomuus saattaisi vaarantua.

Neuroottisten defensesien käytöllä ei ollut yhteyksiä isien vanhemmuuteen. Tämä tulos selittyy sillä, että naisten on havaittu käyttävän enemmän neuroottisia defensesmekanismeja kuin miesten (Aalto-

Setälä, Poikolainen, Tuulio-Henriksson, Marttunen, & Lönnqvist, 2002). Lisäksi neuroottisille defensesille tyypillinen psyykkisen stressin käsittely suuntautumalla kohti toisen ihmisen tarpeita sekä tunteiden kanavoiminen sosiaalisesti suotavaan toimintaan vaikuttavat äitiyden varhaisvaiheessa toimivilta defenssimekanismeilta vauvan kehityksen kannalta. Äiti on yleensä vauvan ensisijainen hoitaja jo biologisistakin syistä. Alle 1-vuotiaan lapsen tarpeet ovat välittömiä ja voimakkaita, jolloin äidin on suuntauduttava stressistä ja väsymyksestä huolimatta kohti lapsensa hoitoa ja tarpeita, jolloin omat tarpeet jäävät sivuosaan. Neuroottiset defenssimekanismit siis tukevat vauvan tarpeita, mutta äidin psyykkinen stressi saattaa jäädä käsittelemättä.

Rajatilaiset defenssimekanismit

Rajatilaisen defenssityylin muodostivat eksternalisointi, halkominen, idealisaatio ja somatisaatio. Hypoteesien mukaisesti rajatilaiset defenssit olivat sekä äideillä että isillä yhteydessä kielteiseen vanhemmuuskokemukseen, ennustaen sosiaalista eristyneisyyttä ja alhaista vanhemmuuspystyvyyttä. Lisäksi rajatilaisten defenssien käyttö oli yhteydessä äitien kiintymyksen ongelmiin. Äidin rajatilaisten defenssien käytöllä ei ollut yhteyttä arvioihin lapsesta, mutta isillä rajatilaiset defenssit ennustivat arvioita lapsesta levottomana. Rajatilaisten defenssien yhteydet psyykkiseen hyvinvointiin ja psykopatologioihin, erityisesti persoonallisuushäiriöihin ovat selvät (Andrews ym., 1993; Soldz ym., 1995). Tulokset tukevat hypoteesia rajatilaisten defenssimekanismin epäadaptiivisuudesta myös lapsen ensimmäisen elinvuoden vanhemmuudessa.

Rajatilaisten defenssien käyttö ennusti molemmilla sukupuolilla *sosiaalista eristyneisyyttä* ja *alhaista vanhemmuuspystyvyyttä*. Tulokset selittynevät rajatilaisten defenssien mielikuvia vääristävällä sisällöllä (Bond ym., 1983). Jos vanhemmalle on tyypillistä itseä ja muita koskevien mielikuvien polarisoiminen hyväksi tai pahoiksi (halkominen), ei sosiaalisissa suhteissa tapahtuva mielipiteiden vaihto ja ajatusten kyseenalaistaminen todennäköisesti anna tukea näille äärimmäisille ajatuksille. Näyttää myös siltä että rajatilaisia defensesjä käyttävä vanhempi käsittelee psyykkisen stressin muuten kuin sosiaalisen tuen kautta, eli toimimalla (eksternalisointi) tai oireilemalla fyysisesti (somatisoimalla). Myös isän arviot lapsestaan *levottomana* selittynevät polarisoivan ajattelun kautta (Barends, 2002), jolloin vaikeus integroida positiivisia ja negatiivisia tunteita (Barends, 2002) selittäisi lapsen arvioimisen negatiivisen levottomaksi. On mahdollista, että vanhemmuuspystyvyyden alhaisuus selittyy myös sillä että rajatilaisia defensesjä käyttävän vanhemman mielikuvat omien vanhempien toiminnasta lapsuudessaan ovat niin hajanaisia, että hänelle ei ole muodostunut riittävän hyvää mallia toiminnasta lapsen kanssa (McMahon ym. 2005). Lisäksi vanhemmuuspystyvyyden alhaisuus ja *äidin kiintymyksen* ongelmat

selittynevät itseä tai vauvaa koskevien vanhempi mielikuvien heittelemisenä hyvä vanhempi / vauva mielikuvasta täydellisen epäonnistuneeseen vanhemmuuteen / pahaan vauvaan (halkominen). Samalla muiden vanhempien toiminta saattaa näyttäytyä täydellisen onnistuneena (idealisaatio). Rajatilaisten defenssien käyttöön liittyvään rajatilaiseen persoonallisuuteen (Sammallahti, 1993) liittyy identiteetin hajanaisuus, mikä aiheuttaa ongelmia läheisissä ihmissuhteissa (Barends, 2002). Vanhemmuuden ongelmien lisäksi rajatilaisten defenssien käyttöön liittyvä toiminnan arvaamattomuus ja epäjohdonmukaisuus (eksternalisointi) vaarantaa myös lapsen turvallisen kiintymyssuhteen kehittymisen, asettaen riskin vauvan ambivalentin kiintymyssuhteen kehittymisestä.

Äitien ja isien rajatilaisten defenssien yhteydet vanhemmuuteen eroavat toisistaan jonkin verran. Äitien rajatilaisten defenssien kielteiset vaikutukset ilmenevät kiintymyksessä lapseen ja isien lapsen arvioimisena levottomaksi. Voidaan pohtia johtuisiko tämä ero biologisesta (esim. imetus) äidin ensisijaisuudesta lapsen hoidon suhteen. Alle 1-vuotiaan lapsen tarpeet ovat välittömiä ja voimakkaita, jolloin äidin on suuntauduttava kohti lapsensa hoitoa ja tarpeita. Voidaan olettaa että rajatilaisia defensejä käyttävälle äidille vauvan vaativuuden aiheuttamat mahdolliset negatiiviset tunteet kohdistuvat kiintymyksen tunteiden alhaisuuteen. Isän rooli alle 1-vuotiaan lapsen hoidossa jää yleensä etäisemmäksi (yleensä äiti jää kotiin hoitamaan lasta, isä töissä), joten isän psyykinen stressi ilmeni lapsen arvioimisessa levottomaksi. Tämä logiikka ei kuitenkaan päde esimerkiksi kypsymättömien defenssien tapauksessa, joiden suhteen defenssityylin merkitys kiintymykseen ja lapsen arvioihin on sukupuolilla identtinen. Ero saattaa kuitenkin selittyä kypsymättömien defenssien ulospäin suuntautuvamman luonteen kautta, sillä sen defenssityylin suhteen kaikki vanhemmuuden osa-alueet arvioitiin negatiivisesti. Kokonaisuudessaan tulokset rajatilaisten defenssien epäadaptiivisesta vaikutuksesta vanhemmuuteen tukevat aiempia tuloksia rajatilaista persoonallisuushäiriöstä kärsivien vanhempien alhaisesta vanhemmuuspystyvyydestä (Barends, 2002) sekä rajatilaisten defenssimekanismien yhteyksistä psykopatologioihin (Soldz, 1995).

Emootioita välttävät defenssit

Oletusten vastaisesti aineistossa muodostui emootioita välttävä defenssityyli. Tämä defenssityyli muodostui sekä emootioita kypsästi (tukahduttaminen ja huumori) että kypsymättömästi välttelevistä defenseista (dissosiaatio, kieltäminen ja järkeistäminen). Tämän defenssityylin merkitys vanhemmuuskokemukseen ja arvioihin lapsesta oli käännteinen muihin aineistosta saatuihin defenssityyleihin verrattuna. Emootioita välttävät defenssit olivat molemmilla sukupuolilla yhteydessä

hyvään vanhemmuuspystyvyyteen. Lisäksi nämä defenssit ennustivat isillä vähäisempää sosiaalista eristyneisyyttä ja äideillä arviota lapsestaan vähemmän levottomana.

Näyttää siltä että emootioiden välttäminen toimii hyvin siirtymävaiheeseen liittyvän stressin ja emootioiden käsittelyssä (esim. Tomlinson, 1996), tukien *vanhemmuuspystyvyyttä*. Sekä vanhemmuuspystyvyys että isien *sosiaalinen aktiivisuus* selittynevät emootioita välttävien defenssien toiminnan kautta: tunteita tukahduttamalla vaikean psyykkisen stressin käsittelyä voi siirtää ajankohtaan jolloin voi pohtia niitä esimerkiksi ystävien kanssa ja huumorin avulla hankalastakin tilanteista voi löytää vitsikkäitä puolia. Äitien arvio lapsestaan *vähäisesti levottomana* selittyy kieltämisen kautta, jolloin äiti kieltäytyy tiedostamatta lapsen levottomuutta. Toinen vaihtoehto on, että emootioita välttävien äitien lapset ovat temperamentiltaan rauhallisia. Myös dissosiaation käyttö näyttää tukevan vanhemmuutta, kenties sen tarjoaman psyykkistä stressiä pakenevan luonteen kautta.

Näyttää siltä että emootioita välttävien defenssien toiminta rinnastuu adaptiivisuudessaan vanhemmuuteen siirryttäessä kypsiin defenssimekanismeihin. Vanhemmuuteen siirryttäessä myös laadultaan kypsyttömät defenssimekanismit ovat adaptiivisia yhdistyessään kypsiin defenssimekanismeihin. Tulokset emootioita välttävien defenssien adaptiivisesta vaikutuksesta vanhemmuuteen tuovat uuden näkökulman perinteiseen kehittyneet / kehittymättömät defenssimekanismit jakoon, korostaen defenssityylien sisältöyhdistelmien merkitystä adaptiivisessa toiminnassa.

5.2 Defenssimekanismit, stressi ja vanhemmuus

Toisen tutkimuskysymyksen kautta etsittiin tietoa defenssimekanismien suojaavasta tai riskivaikutuksesta vanhemmuudelle, kun lapsen terveydessä on ongelmia. Tulokset osoittivat, että runsas kypsyttömien defenssien käyttö vaarantaa suuntaa antavasti äidin myönteisen vanhemmuuden jos lapsella on terveydellisiä ongelmia. Runsa rajatilaisten defenssimekanismien käyttö puolestaan hypoteesien vastaisesti tukee äidin vanhemmuuskokemusta kun lapsen terveydessä on ongelmia.

Kypsymättömät defenssit

Äidin runsas kypsymättömien defenssien käyttö lisää suuntaa antavasti lapsen arvioimista hankalaksi stressaavassa tilanteessa. Runsaat kypsymättömien defenssien käyttö on ylipäänsä riski vanhemmuudelle (ks. tutkimuskysymys 1) ja riski näyttää kasvavan äideillä kun lapsen terveys on uhattuna. Äidin kokema psyykinen stressi lapsen terveysongelmista näyttää suuntautuvan kohti lasta, mikä selittynee kypsymättömiä defenssejä käyttävän äidin emootioiden säätelyvaikeuksilla (mm. Soldz ym., 1995) ja näiden defenssien ulospäin suuntautuvalla luonteella (Bond ym. 1983). Lapsen sairauden herättämien mahdollisesti vaikeiden tunteiden sisältö joko poistetaan (älyllistäminen) ja / tai suunnataan lapseen (projektio). Lisäksi sijoittamalla tilanteen aiheuttamat vaikeat tunteet lapseen (sijoittaminen), vanhempi välttyy psyykkisen stressin herättämien vaikeiden tunteiden käsittelyltä. Tämä prosessi näkynee lapsen arvioimisena hankalaksi. Tämä tulos todentaa suuntaa antavasti kypsymättömien defenssien runsaan käytön epaadaptiivisuuden vanhemmuuteen liittyvässä stressaavassa tilanteessa. Tulos tukee aiempaa havaintoa kypsymättömien defenssien epaadaptiivisuudesta traumaattisesta kokemuksesta selviämisessä (Punamäki ym., 2003) sekä voimakkaiden negatiivisten emootioiden yhteydestä huonoon sopeutumiseen vanhemmuuteen siirryttäessä (Durkin ym., 2001).

Rajatilaiset defenssit

Hypoteesien vastaisesti runsaasti rajatilaisia defenssimekanismeja käyttävillä äideillä kokemus vanhemmuudesta stressaavassa tilanteessa muuttuu positiivisemmaksi normaalitilanteeseen verrattuna. Yllättävä tulos psykopatologiaan voimakkaasti yhteydessä olevien rajatilaisten defenssimekanismien (mm. Samallahti, 1997) adaptiivisuudesta äidin vanhemmuuskokemukselle ei tue aiempia tuloksia rajatilaisten defenssien epaadaptiivisesta luonteesta (esim. Soldz ym., 1995). Stressaavassa tilanteessa äidin arvio omasta vanhemmuudestaan siis nousee. On huomionarvoista, että rajatilaisten defenssimekanismien käyttöön liittyy emotionaalisten ristiriitojen käsittely eristämällä positiiviset ja negatiiviset tunteet sekä itseen ja muihin liittyvien mielikuvien polarisoiminen hyväksi tai pahoiksi (Bond ym., 1983). Rajatilaisia defenssejä käyttävän äidin arviot itsestä ja muista heittelevät normaalissa tilanteessa positiivisen ja negatiivisen ääripään välillä (halkominen). Lapsen terveyden ollessa uhattuna omaan vanhemmuuteen liittyvät negatiiviset emootiot näyttävät jäävän huomiotta ja itseä tukevat positiiviset mielikuvat asettuvat määrääviksi. Rajatilaisesta persoonallisuudesta kärsivän äidin identiteetti on hajanainen (Barends, 2002), joten hän ei kenties kestä omaan vanhemmuuteensa liittyvää uhkaa pärjäämisestä silloin kun lapsi on sairas. Tämä heilahdus positiiviseen voi todellakin

tukea hänen vanhemmuuttaan ja psyykkistä hyvinvointia stressaavassa tilanteessa. Tulos ei selity rajatilaisten defenssimekanismien aktivoitumisella, sillä vanhemman defenssimekanismit kartoitettiin jo raskauden aikana. Tämä tulos tuo esiin teorian defenssimekanismien monimuotoisesta adaptiivisuudesta (esim. Vaillant, 2000). Vaikka rajatilaisten defenssien käyttö on voimakkaasti yhteydessä vanhemmuuden ongelmiin (ks. tutkimuskysymys 1), nämä defenssit vaikuttavan olevan psyykkisesti hauraalle äidille adaptiivisia stressaavassa tilanteessa.

Hypoteesit kypsien defenssimekanismien suojaavasta ja neuroottisten defenssimekanismien riskeeraavista yhteyksistä vanhemmuuteen lapsen terveyden ollessa uhattuna eivät toteutuneet. Kypsien defenssimekanismien suojaava merkitys jäi epäselväksi, sillä tätä defenssityyliä ei muodostunut. Neuroottiset defenssimekanismit puolestaan eivät olleet yhteydessä vanhemmuuteen lapsen terveyden ollessa uhattuna. Lisäksi tulokset osoittivat, että lapsen terveys oli yhteydessä vanhemman negatiivisiin arvioihin lapsesta. On ymmärrettävää että lapsen terveydelliset ongelmat suuntaavat arvioita lapsesta negatiiviseen suuntaan, sillä sairas lapsi vaatii vanhemmaltaan todennäköisesti enemmän huomiota ja hoivaa kuin terve lapsi. Lisäksi myös kypsyttömällä defensseillä oli negatiivinen vaikutus sekä lapsen liittyviin arvioihin että vanhemmuuskokemukseen. Kypsyttömien defenssien vanhemmuutta riskeeraava luonne replikoitui siis vanhemmuuskokemuksen ja lapsen liittyvien arvioiden yhdistelmäulottuvuuksissa. Myös rajatilaisten defenssien käyttö oli sekä äideillä että isillä negatiivisessa yhteydessä vanhemmuuskokemukseen, siispä myös rajatilaisten defenssien vanhemmuuskokemusta riskeeraava luonne replikoitui.

Vaikka defenssimekanismien suojaavista tai riskivaikutuksista ei tullut merkitseviä tuloksia, yhdysvaikutusten suuntien tarkastelu antaa lisäinformaatiota. Sekä naisilla että miehillä yhdysvaikutuskuviot näyttävät seuraavan yhdenmukaista logiikkaa. Defenssimekanismien ja lapsen terveyden yhdysvaikutukset näyttävät negatiivisilta kun kyseessä ovat lapsen liittyvät arviot. Yhdysvaikutukset näyttävät puolestaan positiivisilta kun kyseessä on vanhemmuuskokemus. Tämän voi ajatella liittyvän siihen että defenssimekanismit ovat teoriapohjaltaan nimenomaan yksilöpsykologisia. Ne suojaavat yksilön psyykettä, tässä tapauksessa vanhemman kokemusta itsestään vanhempana. Defenssimekanismit eivät kuitenkaan aina ole adaptiivisia tapoja ympäröivän sosiaalisen maailman viitekehyksestä katsoen. Tässä tapauksessa yhdysvaikutukset ovat negatiivissuuntaisia silloin kun kysymyksessä on lapsen liittyvä arvio: lapsi arvioidaan levottomammaksi, sopeutumattommaksi ja lasta on vaikeampi hyväksyä. Niinpä defenssimekanismien toiminta

vaikeassa tilanteessa näkyisi ulospäin asenteissa lapsen. On kuitenkin otettava huomioon, että tämä voi johtua lapsen sairauden tuottamasta objektiivisesta lapsen vaikeudesta.

5.3 Tutkimuksen arviointia

Metodologinen tarkastelu

Tutkimuksen aineisto koostuu hedelmöityshoitoja saaneista ja luonnollisesti raskauden alulleen saaneista vanhemmista. On kuitenkin todettu että hedelmöityksen muodolla ei ole merkitystä vanhemmuuden laadun ennustajana. Kun hedelmöityshoitoja saaneita ja luonnollisen raskauden ryhmää on verrattu toisiinsa, isät eivät eroa toisistaan vanhemmuusstressin suhteen ja hedelmöityshoitoja saaneet äidit kokevat vanhemmuuden positiivisempänä kuin luonnollisen ryhmän äidit. Myös raskauden aikaisten ja synnytyskomplikaatioiden suhteen hedelmöityshoitoja saaneet äidit ovat ns. kestävämpiä, kokien alhaisempaa vanhemmuusstressiä. Tutkimuksen tuloksena oli, että raskauteen ja synnytykseen sekä lapsen ominaisuuksiin liittyvät tekijät ovat tärkeämpiä vanhemmuuden laadun ennustajia kuin hedelmöityksen muoto. (Repokari, Punamäki, Poikkelus, Tiitinen, Vilksa, Unkila-Kallio, Sinkkonen, Almqvist & Tulppala, 2004).

Defenssimekanismeja mitattiin itsearviointilomakkeen avulla. Itsearviointin luotettavuus esitietojen defenssimekanismien mittaamisessa voidaan asettaa kyseenalaiseksi. Käytetyn lomakkeen (DSQ-40) on kuitenkin havaittu erotteluvan defenssimekanismeja kypsyytensä suhteen (Andrews ym. 1993). Defenssimekanismit on perinteisesti luokiteltu kehittyneisiin, kehittymättömiin, neuroottisiin ja rajatilaisiin defenssimekanismeihin (esim. Bond ym., 1983, Andrews ym., 1993). Tässä tutkimuksessa defenssityyleiksi muodostuivat kypsymättömät, emootioita välttävät, neuroottiset ja rajatilaiset defenssimekanismit. Kypsiä defenssimekanismeja ei saatu esiin.

Tulosten yleistettävyyden vuoksi miehille ja naisille muodostettiin yhteiset defenssityylit, vaikka sukupuolet erosivat toisistaan alustavien analyysien defenssityyleissä: miehille muodostui kypsien defenssimekanismien tyyli, mutta naisille kypsien defenssien tyyliä ei näinkään saatu esiin. Tämä saattaa vaikuttaa tutkimuksen tulosten luotettavuuteen. Jatkotutkimuksissa vanhemmuuden ja defenssien yhteyksistä suositellaan käytettävän miehille ja naisille omia defenssityylejään. Avoimeksi kysymykseksi jäi, miksi miesten ja naisten defenssityylit eroavat toisistaan tässä aineistossa. Eräässä tutkimuksessa naisten on havaittu käyttävän enemmän neuroottisia defenssimekanismeja kuin miesten (Aalto-Setälä ym., 2002), joten eroja naisten ja miesten defenssien käytössä saattaa olla. Saattaa olla

myös niin että vanhemmuuteen siirryttäessä naisten kokema keskimäärin miehiä voimakkaampi stressi (Onodera & Atsuko 2003) aiheuttaa erot.

Vanhemmuutta mitattiin Parenting Stress Index itsearviointilomakkeella (Abidin, 1986). Myös vanhemmuuden arvioinnin itsearviointilomakkeella voi asettaa kyseenalaiseksi, sillä vanhemmuus tapahtuu lapsen ja vanhemman välisessä vuorovaikutuksessa. Parempi arviointitapa vanhemmuuden kartoittamiseksi olisi vanhemman ja lapsen välisen vuorovaikutuksen tarkkaileminen. Itsearviointilomake kartoittaa kuitenkin vanhemman tunteita ja ajatuksia, mitkä eivät välttämättä näy toiminnassa. Näiden ajatusten ja tunteiden kartoittamiseen itsearviointilomake sopii.

5.4 Lopuksi

Persoonallisuudella on keskeinen merkitys vanhemmuuden rakentumisessa (mm. Kochanska ym., 2004). Tämä tutkimus tuo persoonallisuuden ja vanhemmuuden tutkimuskenttään syvyyspsykologisemman otteen, todentaen defenssimekanismien merkityksen vanhemmuuden rakentumisessa. Defenssit ohjaavat persoonallisuuden piirteiden tavoin kognitioita, emootioita ja käyttäytymistä. Niiden merkitys tulee esiin erityisesti vanhemmuutta yleisesti ennustavana tekijänä. Tutkimus vahvistaa myös lapsen käyttäytymisestä tehtyjen arvioiden yhteyden vanhemman persoonallisuuteen. Tutkimus tukee teoriaa defenssimekanismien jatkumosta: ne voivat aiempaa teoriaa tukien olla joko adaptiivisia tai epäadaptiivisia.

Defenssien merkityksen vahvistamiseksi vanhemmuuden vaikuttajana tarvitaan lisätutkimuksia. Mielenkiintoinen kysymys olisi defenssimekanismien merkitys vanhemman toimintaan vuorovaikutuksessa lapsen kanssa. Eroavatko vanhemmat defenssityyliensä suhteen siinä, kuinka esimerkiksi lapsen tunnereaktioihin tai läheisyyden kaipuuseen suhtaudutaan? Lisäksi myös lapsen persoonallisten ominaisuuksien huomioiminen tutkimusasetelmissä toisi asetelmiin kehityksen ja vuorovaikutuksen kaksisuuntaisen luonteen ja dynaamisemman otteen. Myös vanhemman käyttämien defenssimekanismien yhteydet lapsen kognitiiviseen ja emotionaaliseen kehitykseen sekä mahdolliseen myöhempään psyykkiseen oireiluun olisi mielenkiintoinen kysymys.

Riittämättömän vanhemmuuden on todettu olevan yhteydessä lapsen emotionaalisiin ongelmiin (mm. Ellenbogen ym., 2004, Kochanska ym., 1997). Vanhemmuuden ja persoonallisuuden väliset yhteydet eivät myöskään rajoitu vain vanhemmuuden varhaisvaiheeseen, vaan ensimmäisen elinvuoden aikana mitatut persoonallisuuspiirteet ennustavat vanhempi-lapsisuhteen laatua jopa kouluvuosiin saakka. Perheympäristön ja vanhemman persoonallisuuden merkitys ilmenee myöhemmin lapsen sosiaalisessa

ja emotionaalisessa kehityksessä (Brackbill ym.,1990). Tietämystä defenssimekanismien toiminnasta vanhemmuuden alkutaipaleella voisi käyttää hyväksi lasten ennaltaehkäisevässä mielenterveystyössä. Tulokset osoittavat, että kypsymättömät defenssit vaarantavat vanhemmuuden sekä normaalissa tilanteessa että myös silloin kun vanhemmuuteen liittyy stressitekijöitä. Lisäksi kypsymättömät ja rajatilaiset defenssityylit ovat yhteydessä mielenterveysongelmiin ja psyykkiseen tasapainottomuuteen. Ainakin näitä defenssityylejä käyttävien vanhempien seulominen ja riskien varhainen tunnistaminen esimerkiksi neuvoloissa olisi todella tärkeää. Interventiona keskustelut omista toimintamalleista ja vaihtoehtoisista keinoista toimia antaisivat vanhemmalle näkemystä omaan persoonallisuuteen ja toimintatapoihin, jolloin voimakkaat reaktiot suhteessa lapseen tulisivat tietoisemmiksi.

Lähteet

- Aalto-Setälä, T., Poikolainen, K., Tuulio-Henriksson, A., Marttunen, M., & Lönnqvist, J. (2002). Predictors of mental distress in early adulthood: A five year follow-up of 709 high-school students. *Nordic Journal of Psychiatry*, *56*, 121-125.
- Abidin, R. R. (1986). Parenting stress index (PSI) manual (2nd. ed.). Charlottesville, VA, *Pediatric psychology press*.
- Abidin, R. R. (1992). The determinants of parenting behavior. *Journal of clinical child psychology*, *21*, 407-412.
- Ainsworth, M. D. S., Blehar, M. C., & Wall, S. (1978). *The patterns of attachment: A psychological study of the strange situation*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- American Psychiatric Association (2000). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders*. (4th rev. ed.). Washington DC: Author.
- Andrews, G., Pollock, C., & Stewart, G. (1989). The determination of defense style by questionnaire. *Archives of General Psychiatry*, *46*, 455-460.
- Andrews, G., Singh, M., & Bond, M. (1993). The defense style questionnaire. *The Journal of mental and nervous disease*, *18*, 246-256.
- Aunola, K., Nurmi, J.-E., Onatsu-Arvilommi, T., & Pulkkinen, L. (1999). The role of parents' self-esteem, mastery orientation and social background in their parenting styles. *Scandinavian journal of psychology*, *40*, 307-317.
- Barends, N. R. (2003). Maternal borderline personality characteristics and family functioning. *Dissertation Abstracts International: Section B: The Sciences and engineering*, Vol. 63 (9B), s. 4360.
- Belsky, J., Spanier, G. B., & Rovine, M. (1983). Stability and change in marriage across the transition to parenthood, *Journal of marriage & the family*, *45*, 567-577.
- Belsky, J. (1984). Determinants of parenting: a process model. *Child development*, *55*, 83-96.
- Belsky, J., Crnic, K., & Gable, S. (1995). The determinants of coparenting in families with toddler boys: spousal differences and daily hassles. *Child development*, *66*, 629-642.
- Belsky, J., Crnic, K., & Woodworth, S. (1995). Personality and parenting: exploring the mediating role of transient mood and daily hassles. *Journal of personality*, *63*, 905-929.

- Belsky, J., & Barends, N. (2002). Personality and parenting. Teoksessa M. H. Bornstein (Toim.), *Handbook of parenting* (Vol. 3, s. 415-438). Lawrence Erlbaum Publishers, London.
- Benn, R. K. (1986). Factors promoting secure attachment relationships between employed mothers and their sons. *Child development*, 57, 1224-1231.
- Bond, M., Gardner, S. T., Christian, J., & Sigal, J. J. (1983). Empirical study of self-rated defense styles. *Archives of general psychiatry*, 40, 333-338.
- Bowlby, J. (1969). *Attachment and loss, Vol.1*. Basic Books, Inc. publishers, New York.
- Bowlby, J. (1973). *Attachment and loss, Vol.2*. Basic Books, Inc. publishers, New York.
- Brackbill, Y., White, M., Wilson, M., & Kitch, D. (1990). Family dynamics as predictors of infant disposition. *Infant mental health journal*, 11, 113-126.
- Cassidy, J., & Berlin, L. J. (1994). The insecure / ambivalent pattern of attachment. Theory and research. *Child development*, 65, 971-991.
- Clark L., E., Kochanska G., & Ready R. (2000). Mothers' personality and its interaction with child temperament as predictors of parenting behavior. *Journal of personality and social psychology*, 79, 274-285.
- Costa, P. T., & Widiger, T. A. (2005). Introduction: personality disorders and the five factor model of personality. Teoksessa P. T. Costa, & T. A. Widiger (Toim.), *Personality disorders and the five factor model of personality*, (s.3-17). American Psychological Association, Washington DC.
- Cooper, S. H., Perry, J. C., & O'Connell, M. (1992). The research defense scales II. Longitudinal perspectives. *Journal of personality assessment*, 56, 191-201.
- Cowan, C. P., & Cowan, P. A. (1995). Intervention to ease transition to parenthood: why they are needed and what can they do. *Family relations*, 44, 412-423.
- Cowan, P. A., Cowan, C. P., Cohn, D. A., & Pearson, J. L. (1996). Parents' attachment histories and children's externalizing behaviours: exploring family systems models of linkage. *Journal of consulting and clinical psychology*, 64, 53-63.
- Cramer, P. (1999). Personality, personality disorders and defense mechanisms. *Journal of personality*, 67, 535-554.
- Cramer, P. (2003). Personality change in later adulthood is predicted by defence mechanism use in early adulthood. *Journal of research in personality*, 37, 76-104.
- Crandell, L. E., Fitzgerald, H. E., & Whipple, E. E. (1997). Dyadic synchrony on parent-child relationships: a link with maternal representations of attachment relationships. *Infant mental health journal*, 18, 247-263.
- Davidson, K. W., MacGregor, M. W., Johnson, E. A., Woody, E. Z., & Chaplin, W. F. (2003). The relationship between defense use and adaptive behaviour. *Journal of research in personality*, 38, 105-129.

- Durkin, S., Morse, C., & Buist, A. (2001). The factor structure of prenatal psychological and psychosocial functioning in first-time expectant parents. *Journal of Reproductive and Infant Psychology, 19*, 121-134.
- Ellenbogen, M. A., & Hodgins, S. (2004). The impact of high neuroticism in parents on childrens psychosocial functioning in a population at high risk of major affective disorder: a family-environmental pathway of intergenerational risk. *Development and psychopathology, 16*, 113-136.
- Freud, A. (1969). *Minän suojautumiskeinot*. (suom. K. Takala). Helsinki: Weilin+Göös. (Alkuteos julkaistu 1936).
- Hautamäki, A. (2003). Kiintymyssuhdeteoria – teoria yksilön kiin(nit)tymisestä tärkeisiin toisiin ihmisiin, kiintymyssuhteen katkoista ja merkityksestä kehitykselle. Teoksessa J. Sinkkonen & M. Kalland (Toim.), *Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen* (ss. 13-66). Dark Oy, Vantaa.
- Heinicke, C. M., Diskin, S. D., Ramsey-Klee, D. M., & Given, K. (1983). Pre-birth parent characteristics and family development in the first year of life. *Child development, 54*, 194-208.
- Holden, G. W., & Buck, M. J. (2002). Parental attitudes towards childrearing. Teoksessa M. Bornstein (Toim.), *Handbook of parenting* (Vol.3, s. 537-562). Lawrence Erlbaum Associates.
- Kochanska, G., Clark, L. A., & Goldman, M. S. (1997). Implications of mothers' personality for their parenting and their young childrens developmental outcomes. *Journal of personality 65*, 387-420.
- Kochanska, G., Friesenborg, E., Lange, L., & Martel, M. (2004). Parents' personality and infants' temperament as contributors to their emerging relationship. *Journal of personality and social psychology, 86*, 744-759.
- Kuusinen, K.-L. (Toim.) (2000). Terapiasuhte ja emotionaalinen säätely kiintymyssuhdeteorian näkökulmasta. Teoksessa K.-L. Kuusinen: *Kognitiivinen psykoterapia ja kiintymyssuhdeteoria*. (s. 1-24). Jyväskylän Yliopisto. Täydennyskoulutuskeskuksen julkaisu 4. Jyväskylän yliopistopaino. Jyväskylä.
- Leinonen, J. A., Solantaus, T. S., & Punamäki, R-L. (2003). Parental mental health and childrens' adjustment: the quality of marital interaction and parenting as mediating factors. *Journal of child psychology and psychiatry, 44*, 227-241.
- Leinonen, J. A. (2004). *Families in struggle. Child mental health and family well being in Finland during the economic recession of the 1990s: The importance of parenting*. Gummerus printing Saarijärvi, Finland.
- Magaly, L. S., & Abidin, R. R. (1991). The Spanish version Parenting stress index: a psychometric study. *Journal of clinical child psychology, 20*, 372-378.

- Matthey, S., Barnett, B., & Ungerer, J. (2000). Paternal and maternal depressed mood during the transition to parenthood. *Journal of affective disorders*, *60*, 75-85.
- McMahon, C., Barnett, B., Kowalenko, N., & Tennant, C. (2005). Psychological factors associated with persistent postnatal depression: past and current relationships, defence styles and the mediating role of insecure attachment style. *Journal of affective disorders*, *84*, 15-24.
- Metsäpelto, R.-L. (2003). *Individual differences in parenting. The five factor model of personality as an explanatory framework*. Jyväskylä University Printing House, Jyväskylä and ER-Paino Ky, Lievestuore.
- Muris, P., & Merkelbach, H. (1997). Suppression and dissociation. *Personality and individual differences*, *23*, 523-525.
- Offer, R., Lavie, D., Gothelf, D., & Apter, A. (2000). Defense mechanisms, negative emotions and psychopathology in adolescent inpatients. *Comprehensive psychiatry*, *41*, 25-41.
- Onodera, & Atsuko (2003). Changes in self-concept in the transition to parenthood. *Japanese Journal of Developmental Psychology*, *14*, 180-190.
- Pancer, S. M., Pratt, M., Hunsberger, B., & Gallant, M. (2000). Thinking ahead: complexity of expectations and the transition to parenthood. *Journal of personality* *68*, 254-278.
- Paulhus, D. L., Fridhandler, B., & Hayes, S. (1997). Psychological defense: Contemporary theory and research. Teoksessa R. Hogan, J. Johnson & S. R. Briggs, (Toim.) *Handbook of personality psychology* (ss. 543-579). California: Academic press.
- Phelps, J. L, Belsky, J., & Crnic, K. (1998). Earned secure, daily stress and parenting. *Development & Psychopathology*, *10*, 21-38.
- Porter, C. L, & Hsu, H.-C. (2003). First time mothers perceptions on efficacy during the transition to motherhood: links to infant temperament. *Journal of family psychology*, *1*, 54-64.
- Punamäki, R.-L., Kanninen, K., Qouta, S., & El Sarraj, E. (2002). The role of psychological defenses in moderating between trauma and post-traumatic symptoms among Palestinian men. *International journal of psychology*, *37*, 286-296.
- Repokari, L., Punamäki, R.-L., Poikkelus, P., Tiitinen, A., Vilksa, S., Unkila-Kallio, L., Sinkkonen, J., Almqvist, F., & Tulppala, M. (2004). Ante- and Perinatal Factors and Child Characteristics Predicting Parenting Experience among Formerly Infertile Couples during the Child's First Year: Controlled Study. *Journal of family psychology (painossa)*,
- Rogan, F., Shmied, V., Barclay, L., Everitt, L., & Wyllie, A. (1997). Becoming a mother – developing a new theory on early motherhood. *Journal of Advanced Nursing*, *25*, 877-885.
- Sammallahti, P. (1997). *Ego mechanisms of defense*. Helsingin yliopiston väitöskirja. Helsinki: Helsinki University Printing House.

- Siegler, R., Deloache, J., & Eisenberg, N. (2003). *How children develop*. New York: Worth publishers.
- Simpson, J. A., Rholes, W., Campbell, L., Tran, S., & Wilson, C. L. (2003). Adult attachment, the transition to parenthood and depressive symptoms. *Journal of personality and social psychology, 84*, 1172-1187.
- Sinkkonen, J., & Kalland, M. (Toim.) (2003). *Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen*. Dark Oy. Vantaa.
- Soldz, S., Budman, S., Demby, A., & Merry, J. (1995). The relation of defensive style to personality pathology and the big five personality factors. *Journal of personality disorders, 9*, 356-370.
- Tomlinson, P. S. (1996). Marital relationship change in the transition to parenthood. A re-examination as interpreted through transition theory. *Journal of family nursing, 2*, 286-305.
- Tuulio-Henriksson, A., Poikolainen, K., Aalto-Setälä, T., Marttunen, M., & Lönnqvist, J. (2000). Life events and increase in immature defense style during transition to adulthood. *Nordic Journal of Psychiatry, 54*, 417-421.
- Ungerer, J. A., Waters, B., Barnett, B., & Dolby, R. (1997). Defense style and adjustment in interpersonal relationships. *Journal of research in personality, 31*, 375-384.
- Van Bakel, H. J. A., & Riksen-Walraven, M. (2002). Parenting and development of one-year olds: links with parental contextual and child characteristics. *Child development, 73*, 256-273.
- Vaillant, G.E.(1992). *Ego Mechanisms of Defense: A Guide for Clinicians and Researchers*. American Psychiatric press Inc., Washington DC.
- Vaillant; G. E. (2000). Adaptive mental mechanisms. Their role in positive psychology. *American psychologist, 55*, 89-98.
- Woollett, A, & Parr, M. (1997). Psychological tasks for women and men in the post-partum. *Journal of Reproductive & Infant Psychology, 15*, 159-184.